

Bij EPO verscheen ook:

De kracht van rechtvaardigheid

Jan Nolf

Bij Mammoet verschenen ook:

Psychiatrie op drift. Over macht, ethiek en verzet

Evi Verbeke

Het werd tijd. Gedichten over een moeder, vrouw en dochter

Eddy D'Haenens

RoodWit. Café met hart en ziel

Jokke Schreurs

Bobonneke valt in de radijzen

Erik Martens

DE GEVIER(ENDEEL)DE JAN NOLF

Liber Observatoribus Iustitiae

Bart Nelissen & Philip Vanstapel (red.)

Inhoud

Deel I - De Vierdeling 7

Voorwoord, BART NELISSEN en PHILIP VANSTAPEL 9

Deel II - Engagement en publicaties 17

Nolfs bi(bli)ografie 19

Deel III. 1. Recht(er) en beleid 21

Het vliegwiel dat justitie sneller, menselijker enStraffer maakt: de digitale transformatie, VINCENT VAN QUICKENBORNE 23

AI in de rechterlijke besluitvorming, ANN-KATRIEN OIMANN 31

De Belgische drugswet is honderd jaar oud: geen aanleiding tot euforie, TOM DECORTE 50

Collaboratief onderhandelen. Balanceren tussen het failliet van de advocatuur en de hoop op een nieuw en positief clan, ALAIN LAURENT VERBEKE 58

En als we nu eens een *restorative city* bouwen?, IVO AERTSEN 76

Beleid in tijden van onzekerheid en crisis, DIANE REYNDERS 90

Rechtsmiddelen moeten nog altijd efficiënter – en het wordt dringend, FREDERIC BLOCKX 99

Bureaucratie en managers zijn een bedreiging voor de rechtsstaat, MATTHIAS WILLEM JAN LUIJKS 118

SLAPPS: tergende, roekeloze of intimiderende rechtsprocedures tegen media, journalisten en andere 'publieke waakhonden', DIJK VOORHOOF 127

Standstill-verplichting voor het recht op de toegang tot de rechter?, PIERRE LEFRANC 182

Deel III. 2. Meta-recht 201

Unde venis, iudex, et quo vadis?, FRANK VAN DUN 203

Het einde van de Koude Oorlog: de democratische rechtsstaat tussen triomf en crisis. Een reflectie na dertig jaar, RANDALL LESAFFER 220

Bemiddeling ... en de rol van rechter, notaris en bemiddelaar, GRIETJE VAN BUGGENHOUT 239

Omslagontwerp: Jan Depover

Vormgeving: EPO

Druk: drukkerij EPO

© Bart Nelissen, Philip Vanstapel en Mammoet, imprint van uitgeverij EPO vzw, 2022

Lange Pastoorstraat 25-27, 2600 Berchem

Tel: +32 (0)3 239 68 74

E-mail: uitgeverij@epo.be

Volg ons op: www.epo.be

www.facebook.com/Uitgeverij.EPO

Twitter: @EPO_Uitgeverij

www.instagram.com/epo_uitgeverij

Voor lezingen door de auteur, contacteer de uitgeverij

Isbn 978 94 6267 373 1

D 2022/2204/18

Nur 740

Verspreiding voor Nederland

Centraal Boekhuis BV Culemborg

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, mimeograph, film or any other means without permission in writing from the publisher.

Conclusie

De managementstaat moet worden afgebroken. Dat kan alleen door ambtenaren (inclusief rechters) en politici anders op te leiden. Denken in normatieve vragen is een onontbeerlijk onderdeel van het hebben van een dienende functie. Voorts moeten rechters het juk van de bureaucraten terstond afwerpen.

De trend van verdere bureaucrativering is laakbaar omdat deze de doelmatigheid van de rechtsprekende macht ondermijnt. Een functionerende rechtsprekende macht is een noodzakelijk onderdeel van de rechtsstaat. Als de doelmatigheid van de rechtsprekende macht wordt aangetast, ondermijnt dit haar functioneren, waardoor de rechtsstaat en de legitimiteit van de rechtspraak en de rechtsstaat wordt ondergraven. *The stakes are high.*

Bibliografie

- Burnham, James. *The Managerial Revolution: What is happening in the world*. New York: John Day Company, 1941.
- De Vries, Jouke. 'Ambtenaren zonder inhoud.' In *De tien plagen van staat: De bedrijfsmatige overheid gewogen*, redactie Frank Ankersmit en Leo Klinckers, 40-60. Amsterdam: Van Gennep, 2008.
- Luijckx, C.T.M. 'Juridische bedenkingen bij "teams" in de sector,' *Trema: Tijdschrift voor de Rechterlijke Macht* nr. 7 (2009): 295-298.
- Nelissen, Bart. *Van onafhankelijk magistraat tot rechter-bureaucraat: factor van rechtsstatelijke (des)integratie?* Dissertatie: KU Leuven, 2017.
- Raad van State. *Lessen uit de kinder-opvangtoeslagzaken: Reflectierapport van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State*. Den Haag: november 2021. Raadpleegbaar via: <https://www.raadvanstate.nl/reflectierapport/>
- Tweede Kamer der Staten Generaal. *Ongekend onrecht*. Den Haag, 17 december 2020. Raadpleegbaar via: https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/20201217_eindverslag_parlementaire_ondervragingscommissie_kinderopvangtoeslag.pdf

SLAPPS: tergende, roekeloze of intimiderende rechtsprocedures tegen media, journalisten en andere 'publieke waakhonden'.

DIRK VOORHOOF,
Human Rights Centre UGent en Legal Human Academy

'Free speech is a cherished right in Europe. But in some countries, certain rich and powerful people use specious lawsuits to censor, harass and ultimately suppress critics. This is a long-standing problem but one that has been increasing in magnitude in recent months. Journalists, activists, and advocacy groups are the preferred targets of these so-called Strategic Lawsuits against Public Participation (SLAPPs)' (Dunja Mijatović, Council of Europe Commissioner for Human Rights, 2020).

Inleiding

Deze bijdrage richt de aandacht op het toenemende misbruik van rechtsprocedures tegen vooral (onderzoeks)journalisten, milieu- en mensenrechtenactivisten, en recent ook academici. Door journalistenorganisaties, media en actiegroepen wordt campagne gevoerd tegen tergende procedures die als "SLAPPs" gekwalificeerd worden: *Strategic Litigation Against Public Participation*.¹ Zowel op het niveau van de Europese Unie als de Raad van Europa worden plannen gemaakt om het fenomeen te bestrijden. Op 1 februari 2022 is de Europese Commissie in een petitie opgetroepen om snel actie

1 Zie de website van CASE (Coalition Against SLAPPs in Europe): www.the-case.eu/. In het Frans gebruikt men de term "poursuites-bâillons" wanneer sprake is van "des poursuites stratégiques intentées par des institutions ou des institutions contre des groupes de pression ou des individus qui dénoncent publiquement leurs activités ou qui interviennent dans le débat public. Ces poursuites sont entreprises non pas dans le but premier de gagner en cour, mais plutôt de réduire l'adversaire au silence, de l'épuiser financièrement et psychologiquement en l'impliquant dans des procédures juridiques longues et coûteuses et de décourager d'autres personnes à s'engager dans le débat public. Il s'agit d'intimidation judiciaire pour forcer les groupes et les militants à limiter leurs activités politiques et à se censurer"; zie <https://onnesetairapas.org/> (Qu'est-ce-que-une-poursuite-bailloon)

kaart te brengen is. Het overzicht toont aan dat ook in België SLAPPs als een onrustwekkend fenomeen kunnen aangemerkt worden. Finaal wordt een aanzet gegeven hoe SLAPPs kunnen vermeden worden of hun negatieve impact kan gereduceerd worden.

SLAPPs in Europa

Het *Rule of Law 2020* rapport van de EU wijst het fenomeen van misbruik van rechtsprocedures tegen media en journalisten aan als een bedreiging voor de rechtstaat.⁷ In toenemende mate wordt vastgesteld dat journalisten, redacties en NGOs geconfronteerd worden met tergende of roekeloze gedingen. Het EU-rapport wijst op het verkillend effect van dergelijke procedures, met een risico van “a shrinking public debate on controversial societal issues”. Een veel voorkomend kenmerk van SLAPPs is de ongelijkheid tussen de beide partijen in termen van financiële draagkracht, waarbij het de eisers vooral te doen is om de verweerders te intimideren door hen te doen vrezen voor (onvoorziebare) hoge kosten, hetzij verbonden met de rechtsprocedure zelf, hetzij door de gevorderde schadeclaims. In haar *Democracy Action Plan* van december 2020 gaat de *Europese Commissie* het engagement aan om het fenomeen van SLAPPs daadwerkelijk aan te pakken.⁸ Het actieplan van de EU verduidelijkt dat SLAPPs zich overigens niet enkel tegen journalisten en media richten, maar ook tegen het maatschappelijke middenveld en organisaties die mistoestanden in het algemeen belang onder de publieke aandacht brengen. Volgens het plan zijn SLAPPs “groundless or exaggerated lawsuits initiated by state organs, business corporations or powerful individuals against weaker parties who express criticism or communicate messages that are uncomfortable to the litigants, on

7 European Commission, *Rule of Law Report 2020*, 20, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0580&rid=4>, met daarin ook de inleidende quote: “The rule of law helps protect people from the rule of the powerful. It is the guarantor of our most basic of every day rights and freedoms. It allows us to give our opinion and be informed by a free press” (EU President van der Leyen, State of the Union Address, 2020). Zie ook European Commission, *Rule of Law Report 2021*, waarin SLAPPs worden aangewezen als “a serious concern in many member states”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1634551652872&uri=CELEX%3A52021DC0700>

8 European Commission, *The European Democracy Action Plan 2021*, 14-15, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0790&from=EN>. Zie ook EU Citizen Ad Hoc Request – SLAPP in the EU context, mei 2020, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/ad_hoc_literature_review-analysis-key-elements-slapp_en.pdf

te ondernemen tegen SLAPPs. De petitie werd gesteund door 172 organisaties en meer dan 200.000 burgers.² In het Publicatieblad van de EU van 17 mei 2022 is een voorstel van richtlijn gepubliceerd, samen met de Aanbeveling 2022/758 van de Europese Commissie van 27 april 2022 over de wijze waarop journalisten en mensenrechtenverdedigers die betrokken zijn bij publieke participatie kunnen worden beschermd tegen kennelijk ongegronde of onrechtmatige gerechtelijke procedures (“strategische rechtszaken tegen publieke participatie”).³

Misbruik van rechtsprocedures tegen media, journalisten, academici, niet-gouvernementele organisaties (NGOs) of andere “publieke waakhonden”⁴ is een thema dat ongetwijfeld zijn plaats verdient in dit boek, want het heeft te maken met tal van aspecten waar Jan Nolf uitdrukkelijk mee begaan is: rechtsprocedures en toegang tot de rechter, de “rule of law” en een efficiënte maar vooral rechtvaardige justitie, democratie en mensenrechten, expressievrijheid, transparantie en publiek debat, en de rol van de media en de journalistiek.⁵ Overigens was Jan Nolf één van de eerste *legal influencers* in Vlaanderen om de thematiek van SLAPPs onder de aandacht te brengen in enkele interviews, op zijn website of via Twitter.⁶

Na een situering van (de perceptie van) het fenomeen op Europees niveau, zoomen we in op SLAPPs in België. Met verwijzing naar voorbeelden uit de (recente) rechtspraktijk wordt duidelijk dat het intimerend voeren van rechtsprocedures tegen media, journalisten, academici, actiegroepen en NGOs zeer verschillende vormen kan aannemen en niet eenvoudig in

2 <https://www.the-case.eu/case-delivers-213432-strong-petition-to-eu-commission>; <https://www.the-case.eu/campaign-list/the-need-for-an-eu-anti-slapp-directive> en <https://www.ecpmf.eu/csos-and-slapp-victims-deliver-200000-strong-petition-to-eu-commission-vice-president/>

3 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022H0758&from=EN> en https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/ip_22_2652. Zie ook <https://eecer.minbuza.nl/-/europese-commissie-presenteert-voorstel-om-journalisten-en-mensenrechtenverdedigers-beter-te-beschermen-tegen-onrechtmatige-rechtszaken?redirect=%2Fecer%2Fnieuws>

4 De term komt vaak terug in de rechtspraak van het EHRM in toepassing van artikel 10 EVRM. Zie o.a. EHRM (Grote Kamer) 8 november 2016, *Magyar Helsinki Bizottság/Hongarije*, §§ 167-168

5 Zie Jan Nolf, *De kracht van rechtvaardigheid*, Uitgeverij EPO, 2014

6 Zie JustWatch www.justwatch.be/justwatch.be/Pers.html

a matter of public interest". De Europese Commissie startte met consultaties en voorbereidingen in het kader van een project "to protect journalists and civil society against SLAPPs", in het verlengde ook van de op 16 september 2021 afgekondigde *Aanbeveling van de Europese Commissie* "on ensuring the protection, safety and empowerment of journalists and other media professionals in the European Union".⁹ In het *Europees Parlement* zijn de commissie Juridische zaken en de commissie Burgerlijke vrijheden, justitie en binnenlandse ingeschakeld om te rapporteren over een SLAPP-aanpak in functie van verdere actie door het Europees Parlement.¹⁰ Een eerste deelrapport op vraag van de Commissie Juridische Zaken werd opgeleverd in juni 2021 onder de titel "*The Use of SLAPPs to Silence Journalists, NGOs and Civil Society*".¹¹ Het rapport wijst er op dat "anti-SLAPP legislation is an especially pressing concern in the context of a Union which is currently facing unprecedented challenges to the rule of law and democracy. Reforms which recognise the central role of journalists, NGOs and civil society in safeguarding the rule of law would constitute a meaningful contribution to the advancement of democratic values where so much else has failed". Op 11 november 2021 is door het *Europees Parlement* een *Resolutie* goedgekeurd "on strengthening democracy and media freedom and pluralism in the EU: the undue use of actions under civil and criminal law to silence journalists, NGOs and civil society", met vaststellingen en overwegingen die de noodzaak verduidelijken waarom de Europese Commissie verzocht wordt dringend werk te maken van een pakket maatregelen op basis van een reeks aanbevelingen die in de annex bij de Resolutie worden geformuleerd.¹² Ondertussen heeft de Europese Commissie een openbare raad-

9 <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/recommendation-protection-safety-and-empowerment-journalists>, waarin verwezen wordt naar "the Commission's upcoming initiative geared at tackling strategic lawsuits against public participation (SLAPPs)". Door de Commissie is ook een publieke consultatie georganiseerd, met aanvullende workshops en de input van een expertencomité: voor meer informatie https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13194-EU-action-against-abusive-litigation-targeting-journalists-and-rights-defenders_en en <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/expert-groups/consult?lang=en&groupId=3746&from=Meetings=true&meetingId=27934>

10 https://multimedia.europarl.europa.eu/en/press-briefing-with-lead-rapporteurs-on-new-anti-slapp-report_20210511-1100-SPECIAL-PRESSER_vd en https://multimedia.europarl.europa.eu/en/juri-libe-joint-meeting_20210511-0900-COMMITTEE-JURI-LIBE_vd

11 [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/694782/JPOL_STU\(2021\)694782_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/694782/JPOL_STU(2021)694782_EN.pdf)

12 European Parliament resolution of 11 November 2021 on strengthening democracy and media freedom and pluralism in the EU: the undue use of actions under civil and criminal

pleging georganiseerd in verband met SLAPPs (afgesloten op 10 januari 2022) en werden verdere stappen aangekondigd "om journalisten en mensenrechtenverdedigers te beschermen in strategische rechtszaken ter ontmoediging van burgerparticipatie (SLAPP)".¹³ Op 27 april 2022 lanceerde de Europese Commissie een voorstel van richtlijn, in essentie gericht tegen grensoverschrijdende SLAPPs via civiele procedures.¹⁴ Terwijl het voorstel van richtlijn beperkt is qua toepassingsgebied en ook nog de volledige EU-wetgevingsprocedure moet doorlopen, is de Aanbeveling 2022/758 over de wijze waarop journalisten en mensenrechtenverdedigers die betrokken zijn bij publieke participatie kunnen worden beschermd tegen kennelijk ongegronde of onrechtmatige gerechtelijke procedures ("strategische rechtszaken tegen publieke participatie" wel meteen van toepassing, maar dus wel enkel met de beperkte impact als "Aanbeveling". Belangrijk is wel dat de Aanbeveling een veel breder toepassingsveld heeft dan het voorstel van Richtlijn, want niet beperkt is tot burgerlijke procedures met grensoverschrijdende gevolgen, en ook een aantal andere initiatieven voorstelt buiten het strikt juridisch-procedurele domein.¹⁵

Ook de *Commissaris voor de Rechten van de Mens van de Raad van Europa*, Dunja Mijatović, deed een oproep om dringend en doortastend actie te ondernemen tegen SLAPPs.¹⁶ De Mensenrechtencommissaris wil SLAPPs

law to silence journalists, NGOs and civil society (2021/2036(INI)), www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0451_NL.html en [https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2021/2036\(INI\)](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2021/2036(INI))

13 https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13192-EU-op-treden-tegen-misbruik-van-procesrecht-SLAPP-ten-aanzien-van-journalisten-en-rechtenverdedigers_nl en https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13192-EU-action-against-abusive-litigation-SLAPP-targeting-journalists-and-rights-defenders_en. Zie in dit verband ook de rapportering door CASE aan de Europese Commissie: CASE, *SLAPPs in Europe: How the EU can protect watchdogs from abusive lawsuits. Joint submission to the European Commission public consultation on EU action against SLAPPs*, Brussel, januari 2022, https://statel.squarespace.com/static/5f2901e7c623033e2122f326/161ead5bc96dc8d1d01180a1a/1642780097193/SLAPPs+IN+EUROPE_+HOW+THE+EU+CAN+PROTECT+WATCHDOGS+FROM+ABUSIVE+LAWS-UTTS.pdf

14 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022PC0177>

15 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022H0758&from=EN> en https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/ip_22_2652. Voor een eerste commentaar, zie Justin Borg-Barthet, 'Daphné's law: The European Commission introduces an anti-SLAPP initiative', *EU Law Analysis*, 29 april 2022, <https://eulawanalysis.blogspot.com/2022/04/daphnes-law-european-commission.html>

16 Commissioner for Human Rights, *Time to take Action Against SLAPP*, 27 oktober 2020, www.coe.int/en/web/commissioner/-/time-to-take-action-against-slapps. Zie ook: The

op drie niveaus aangepakt zien: "(1) by preventing the filing of SLAPPs by allowing the early dismissal of such suits. This should go hand in hand with an awareness raising exercise among judges and prosecutors, and proper implementation of the case-law of the European Court of Human Rights on defamation; (2) introducing measures to punish abuse, particularly by reversing the costs of proceedings; (3) minimising the consequences of SLAPPs by giving practical support to those who are sued". Een optie dus voor een snelle behandeling voor de rechter; correcte implementatie van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (vooral in verband met laster, eerroof, inbreuk op privacy en reputatieschade in relatie tot expressievrijheid); sancties in geval van procesmisbruik en steunprogramma's voor de verweerders in SLAPP-procedures. Om dit te doen slagen moeten niet enkel regeringen en wetgevers in gang schieten, "but also journalists, human rights defenders and civil society". Ze voegde eraan toe dat de Raad van Europa hierbij een belangrijke rol kon spelen. In een arrest van 15 maart 2022 in de zaak *OOO Memo t. Rusland* verwijst het EHRM overigens uitvoerig naar deze tekst van de Commissaris voor de Rechten van de Mens van de Raad van Europa en naar de "the growing awareness of the risks that court proceedings instituted with a view to limiting public participation bring for democracy".¹⁷

De noodzaak om actie te ondernemen tegen SLAPPs is ook benadrukt in de meest recente jaarrapporten van het Platform ter bescherming van de journalistiek en de veiligheid van journalisten, het *Platform van de Raad*

17 United Nations (UN) Special Rapporteur on the Protection and Promotion of Freedom of Opinion and Expression, the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) Representative on Freedom of the Media, the Organization of American States (OAS) Special Rapporteur on Freedom of Expression and the African Commission on Human and Peoples' Rights (ACHPR) Special Rapporteur on Freedom of Expression and Access to Information, 2021 Joint Declaration on Politicians and Public Officials and Freedom of Expression, recommending to "Ensure that courts have the power, either at the request of the defendant or on their own motion, to dismiss, in a summary fashion at an early stage of the proceedings, defamation lawsuits involving statements on matters of public interest that do not have a realistic chance of success (Strategic Lawsuits Against Public Participation or SLAPPs)", oktober 2021, www.oas.org/en/iachr/expression/showarticle.asp?artID=1214&ID=1
 EHRM 15 maart 2022, *OOO Memo/Rusland*, §§ 23 en 43. Zie ook Dirk Voorhoof, 'OOO Memo v. Russia: ECtHR prevents defamation claims by executive bodies', *Strasbourg Observers Blog* 1 April 2022, <https://strasbourgobservers.com/2022/04/01/ooo-memo-v-russia-ecthr-prevents-defamation-claims-by-executive-bodies/>

van Europa "to promote the protection of journalism and the safety of journalists". Het jaarrapport 2020 ziet "a growing pattern of intimidation to silence journalists that requires urgent actions by member states to uphold the essential role of a free press in democratic societies", met verwijzing naar SLAPPs "as (typically civil) lawsuits brought by powerful individuals or companies that have no legal merit and are designed to intimidate and harass the target especially through the prospect of burdensome legal costs – and not to be won in court. In some cases, the threat of bringing such a suit, including through letters sent by powerful law firms, is enough to bring about the desired effect".¹⁸ Het jaarrapport 2021 noteert dat "in 2020 there was a notable increase of SLAPP-related alerts over the previous year, both in numbers of alerts and jurisdictions concerned".¹⁹ Daarop aansluitend vermeldt het *jaarrapport 2021 van de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa* dat "the abuse of civil lawsuits to silence critical voices is a growing concern".²⁰ Door het *Comité van Ministers van de Raad van Europa* is er al in 2016 op aangedrongen dat de lidstaten "should (...) take the necessary legislative and/or other measures to prevent the frivolous, vexatious or malicious use of the law and legal process to intimidate and silence journalists and other media actors".²¹ In de resolutie van 11 juni 2021 betreffende de

18 <https://rm.coe.int/annual-report-en-final-23-april-2020/16809e394d>. Zie ook Elaine Allaby, 'After journalists' murder, efforts to combat SLAPP in Europe', *Columbia Journalism Review*, 24 april 2019, www.cjr.org/analysis/slapp-daphne-caruana-galizia-malta.php. Zie ook het *Annual Report by the partner organisations to the Council of Europe Platform to Promote the Protection of Journalism and Safety of Journalists, Defending Press Freedom in Times of Tension and Conflict*, Council of Europe, april 2022, 48–49, <https://rm.coe.int/platform-protection-of-journalists-annual-report-2022/1680a64fe1>
 19 *Annual Report by the partner organisations to the Council of Europe Platform to Promote the Protection of Journalism and Safety of Journalists*, Council of Europe, april 2021, 30–37, <https://rm.coe.int/final-version-annual-report-2021-en-wanted-real-action-for-media-freed/1680a2440e>
 20 *State of Democracy, Human Rights and the Rule of Law. A democratic renewal for Europe*, Report by the Secretary General of the Council of Europe, 2021, 40, <https://rm.coe.int/annual-report-sg-2021/1680a264a2>
 Zie ook *Safety of Journalists*, COE Information Document SG/Inf(2021)2 van 4 februari 2021, dat verwijst naar gerapporteerde alerts, hoe "individuals attempt to exploit legal remedies to silence critical reporting through 'strategic' lawsuits (so-called 'strategic lawsuits against public participation' – SLAPPs). Such threats can give rise to a severe chilling effect when civil lawsuits are combined with a strategic choice of forum (...)", <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680a15116>
 21 *Recommendation CM/Rec(2016)4 of the Committee of Ministers to member States on the protection of journalism and safety of journalists and other media actors*, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806415d9a_f1n1

veiligheid van journalisten benadrukte de *Conferentie van Mediaministers van de Raad van Europa* opnieuw de nood aan dringende actie tegen SLAPPS, met verwijzing naar de negatieve impact van SLAPPS op het recht op informatie van het publiek en op de democratie: "The key role of journalists and other media actors in exposing wrongdoing, corruption, crime and abuse of power exposes them to intimidation, threats, harassment and violence, arbitrary surveillance or interception of communications, misuse of national laws, abusive litigation (SLAPP), sometimes to arbitrary deprivation of liberty, and in some most extreme cases to torture and killings. While States have a duty to protect the physical and psychological integrity of all individuals within their jurisdiction, an attack aimed at silencing a journalist not only violates that person's human rights. It is simultaneously an interference with the right of journalists to freedom of expression, notably the right to hold opinions, seek and impart information, as well as a violation of the right of the public to receive information, with societal repercussions including an impact on democratic processes".²² Het Comité van Ministers van de Raad van Europa zette ondertussen het licht op groen in aanloop naar een Aanbeveling. Binnen de schoot van het *Steering Committee on Media and Information Society (CDMSI)* is een expertencomité opgericht (MSI-SLP) met als taak, tegen eind 2023, een anti-SLAPP aanbeveling voor te bereiden.²³ Ook vanuit de *Parlementaire Vergadering* van de Raad van Europa wordt aangedrongen op maatregelen tegen SLAPPS: "it is high time for the European countries to put in place efficient anti-SLAPP measures, such as dismissal at an early stage of proceedings, obliging litigants to pay for abusing the law and the courts, giving SLAPPS targets the appropriate means and assistance to defend themselves, reversing the costs of proceedings, raising awareness among judges and prosecutors, etc. Such measures would be able to protect the media and public watchdogs to freely play their role in holding the powerful to account and keeping the democratic debate alive".²⁴

22 Council of Europe, Ministers responsible for media and information society, *Resolution on the Safety of Journalists*, 11 juni 2021, <https://rm.coe.int/final-declaration-and-resolutions/1680a2c9ce> and www.coe.int/en/web/freedom-expression/mediat2021nc01a

23 <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/msi-slp>

24 PACE 6 december 2021, *Countering SLAPPS: an imperative for the democratic society*, Motion for a Resolution doc. 15419, <https://pace.coe.int/en/files/29597/html>

Dat het fenomeen van SLAPPS in Europa ernstig te nemen is en het niet bij beleidsverklaringen, aanbevelingen en resoluties mag blijven bewijst de op 26 maart 2021 gelanceerde website *CASE* die zowat alle beschikbare informatie, documentatie en initiatieven inventariseert in verband met SLAPPS en de (re)acties ertegen.²⁵ Door een brede coalitie van NGOs, mediaorganisaties, verenigingen van journalisten en academici wordt er zowel bij de EU (o.a. via een Richtlijn en een Aanbeveling) als bij de Raad van Europa (via een Aanbeveling) op aangedrongen om de regeringen en wetgevers van de lidstaten aan te zetten een dam op te werpen tegen SLAPPS en een reeks maatregelen te nemen om dit soort tergende en intimiderende procedures te neutraliseren. Het wordt ongetwijfeld een moeilijke evenwichtssoefening tussen het waarborgen van het recht op toegang tot de rechter in functie van de bescherming van de eer, reputatie, privacy of andere rechten van eisers, enerzijds²⁶, en de aanspraak om niet belaagd of geïntimideerd te worden met tergende rechtsvorderingen die erop gericht zijn de journalistieke vrijheid en de verslaggeving of het debat over zaken van publiek belang in te perken.²⁷

Dat SLAPPS bedreigend zijn en een voorbode kunnen zijn van letterlijk het zwijgen opleggen van journalisten, is dramatisch geïllustreerd door de tientallen rechtsvorderingen die liepen tegen de Maltese onderzoeksjournaliste *Daphne Caruana Galizia* op het moment dat ze vermoord werd, op 16 oktober 2017.²⁸ De ontploffing van een autobom maakte een abrupt einde aan haar artikels en publicaties die corruptie aan het licht brachten waarin zowel enkele toppolitici als zakenmensen met veel economische invloed in Malta betrokken waren.²⁹ Momenteel zijn in verschillende landen in Europa

25 www.the-case.eu/ Zie ook de recente rapporten (maart 2022) over SLAPPS door Article 19: <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2022/03/A19-SLAPPS-against-journalists-across-Europe-Regional-Report.pdf> en CASE: <https://static1.squarespace.com/static/512901e76623033e2122f326/1/623897f6f5e056c82fe2681/1647876093121/CASE-report+SLAPPS+Europe.pdf>

26 Zie EHRM 18 maart 2021, *Petrella/Italië*, §§ 47-48. Zie ook Peter Coe, 'Strategic Litigation Against Public Participation: a few thoughts', *The International Forum for Responsible Media Blog*, 17 juni 2022, <https://inform.org/2022/06/17/strategic-lawsuits-against-public-participation-a-few-thoughts-peter-coe/> en Burkhard Hess, 'Strategic Litigation: A New Phenomenon in Dispute Resolution', *MPLiux Research Paper*, 2022(3), <https://ssrn.com/abstract=4107384> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4107384>

27 Voor een aanzet, zie het voorstel voor een EU richtlijn opgesteld door een groep NGOs, te raadplegen op https://dq4n3btm8r8c9.cloudfront.net/files/zkecl9/StopSLAPPS_04Dec.pdf

28 Zie www.daphne.foundation/en/

29 De berichtgeving in EU Observer over wat zich afspeelt op de achtergrond van deze moord

tallose intimidierende of tergende rechtsprocedures gelanceerd tegen media, journalisten en activisten naar aanleiding van berichtgeving in verband met corruptie, fraude, milieuschandalen of machtsmisbruik, van Zweden tot Slovenië, van Duitsland tot Portugal, van het Verenigd Koninkrijk tot Servië, van Ierland tot Bulgarije, en van Polen tot Italië.³⁰

SLAPPs in België

Ook in België zijn journalisten, media, academici, NGOs en personen die deelnemen aan het publieke debat met SLAPP-procedures geconfronteerd.³¹ Onder SLAPPs verstaan we in deze bijdrage eisen en rechtsvorderingen tegen journalisten, media, organisaties en personen die deelnemen aan het publiek debat of rapporteren over zaken van maatschappelijk belang terwijl die eisen of rechtsvorderingen geen wettelijke basis hebben, manifest ongegrond zijn of kenmerken vertonen van tergend en roekeloos geding en daarom gebruik maken van rechtsprocedures voor andere redenen dan het opeisen of uitvoeren van een recht.³²

op een journalist is ondertussen ook zelf voorwerp van SLAPPs: <https://euobserver.com/justice/148767>

30 Voor een overzicht, zie www.the-case.eu/slapp-cases en www.the-case.eu/slapps-in-europe. Zie ook www.ecpmf.eu/engage/slapp/; www.ossigeno.info/slapps-and-threats-ossigeno-and-the-surprising-data-provided-by-the-new-platform-case/?lang=en en <https://onnetaras.org/Qu-est-ce-qu-une-poursuite-baillon>. Zie ook Meijers Committee, *Promoting and safeguarding media pluralism through EU Law*, oktober 2021, www.commissie-meijers.nl/wp-content/uploads/2021/10/CM2113_EN.pdf en het OSCE *Special report on legal harassment and abuse of the judicial system against the media*, 23 november 2021, www.osce.org/representative-on-freedom-of-media/505174. Zie ook het *Annual Report by the partner organisations to the Council of Europe Platform to Promote the Protection of Journalism and Safety of Journalists, Defending Press Freedom in Times of Tension and Conflict*, Council of Europe, april 2022, 48-49, <https://rm.coe.int/platform-protection-of-journalists-annual-report-2022/1680a64fe1>. Overigens zijn volgens een recent rapport van het Global Investigative Journalism Network (GIJN) SLAPPs een fenomeen dat duidelijk ook buiten Europa opgang maakt: <https://gijn.org/2021/09/14/slapp-fight/>

31 Voor een verkennende analyse, zie ook Dirk Voorhoof, 'Expressievrijheid en het publiek debat: hoe een halt toeroepen aan procesmisbruik via "SLAPPs"', in Freddy Evers (ed.), *OP-RECHT-uit. Een hulde aan Alain Bloch*, Brugge, die Keure, 2022, 195-216. Zie ook <https://www.vrt.be/vrtmws/nl/2022/04/28/professor-dirk-voorhoof-van-gentse-universiteit-over/> en <https://www.elfri.be/artikel/slapp>

32 Deze (werk)definitie is geïnspireerd op het rapport *The Use of SLAPPs to Silence Journalists, NGOs and Civil Society*, voorgelegd aan het Europees Parlement in juni 2021: [www.europa-parl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/694782/IPCJ_STU\(2021\)694782_EN.pdf](http://www.europa-parl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/694782/IPCJ_STU(2021)694782_EN.pdf). Zie ondertussen ook de definitie in het voorstel van EU-Richtlijn en de Aanbeveling van 27 april

De *Vlaamse Regulator voor de Media* (VRM) heeft er in haar recente rapporten over mediaconcentratie in Vlaanderen op gewezen dat het fenomeen van SLAPPs toeneemt en zorgen baart. Volgens de VRM lopen vooral kleinere mediaspelers risico's, "hetgeen nefast is voor de diversiteit in de mediasector". Volgens de VRM kan specifieke anti-SLAPP wetgeving een meerwaarde bieden in functie van de bescherming van de vrije meningsuiting van journalisten.³³ In een nota van 19 mei 2021 gericht aan de Minister van justitie toont ook de *Vereniging van Vlaamse Journalisten* (VVI) samen met de *Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten in België* (AVBB) zich bekommerd om SLAPPs, hoewel volgens deze nota het fenomeen zich in België tot dusver niet in die mate manifesteert "waarin media en geëngageerde middenveldorganisaties er elders mee te maken krijgen". De nota verwijst naar de voorbereidingen op Europees niveau "met als finaliteit intimidierende en ongegronde rechtszaken in een vroeg stadium van de procedure te identificeren en af te voeren". De VVI/AVBB rekent erop dat de Belgische overheid dit beleid ondersteunt en straks ook verder uitvoert.³⁴ Het *Federaal Instituut voor de bescherming en de promotie van de Rechten van de Mens* (FIRM) wijst erop dat SLAPPs "een reëel risico" zijn in België. Volgens het FIRM wordt het werk van journalisten door tegenstanders bewust bemoeilijkt door gerechtelijke procedures tegen hen op te starten en hoge schadevergoedingen te eisen, als een doelbewuste vorm van intimidatie.³⁵

Voor de nieuwswebsite *Apache* kreeg de voorbije jaren met SLAPPs te maken, met een reeks vorderingen, klachten en rechtsprocedures naar aan-

2022 als "kennelijk ongegronde of onrechtmatige gerechtelijke procedures tegen publieke participatie", inzonderheid door journalisten en mensenrechtenverdedigers: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/ip_22_2652

33 VRM *Mediaconcentratie in Vlaanderen, rapport 2021*, 303, www.vlaamseregulatomedia.be/sites/default/files/mediaconcentratie_in_vlaanderen_2021_-_aanpassing_figuur_48_en_tabel_4.pdf en VRM, *Mediaconcentratie in Vlaanderen, rapport 2020*, 296 en 333, https://vlaamseregulatomedia.be/sites/default/files/rapport_mediaconcentratie_2020_zonder_afloop.pdf. Zie ook VRM, *Mediaconcentratie in Vlaanderen, rapport 2019*, 263-264 en 295 www.vlaamseregulatomedia.be/sites/default/files/pdfversies/mediaconcentratierapport_2019_zonder_afloop.pdf

34 VVI/AVBB, *Nota aan de minister van justitie betreffende enkele negatieve ontwikkelingen in de verhouding pers - gerecht en mogelijkheden om daaraan te verhelpen*, Brussel, 19 mei 2021, <https://journalist.be/2021/05/actuele-pijnpunten-in-de-verhouding-pers-gerecht-avbb-gaat-in-overleg-met-justitie>

35 <https://www.federaalinstituutmensenrechten.be/tw-rechten/thema-s/persvrijheid>. Zie ook Dirk Voorhoof, 'SLAPP. Ook in België een probleem', *De Journalist* 2022/2.36, 26-27

leiding van een dossier rond de Land Invest Group en de verwevenheid van politieke en economische belangen in enkele (Antwerpse) vastgoed- en bouwprojectdossiers (cfr. *infra*).³⁶ Maar SLAPPs zijn geen louter recent fenomeen. Zowat 40 jaar geleden legde Werenfried van Straaten, alias de *Spekpa-ter*, het weekblad Humo het vuur aan de schenen. Hij eiste onder andere een publicatieverbod van een reeks artikels over de door hem opgerichte organisatie Oostpriesterhulp/Kerk in Nood. Legendarisch is de reeks halsstarrige vorderingen tot recht van antwoord door de toenmalige Minister van defensie en later Eerste Minister *Paul van den Boeynants*, telkens gericht tegen het weekblad Knack en de artikels van journalist Frank de Moor die berichten over verdachte banden van VDB met het bedrijfsleven, en met wapenfabrikanen in het bijzonder.³⁷

Een voorbeeld van hardnekkige procesvoering met de kenmerken van een SLAPP was ook de civiele dagvaarding, gevolgd door een strafklacht met burgerlijke partijstelling, door Vlaams Belang politica *Barbara Pas* tegen *Kristof Calvo*, parlements lid voor Groen. Tijdens een televisiedebat in het VRT-programma Terzake had Calvo Pas een "racist" genoemd, met verwijzing toen in 2014 naar een videogame van het Vlaams Belang waarin men moslims kon neermeppen en mosqueën in puin kon leggen. Calvo werd burgerlijk gedagvaard door Pas wegens "beledigende en lasterlijke uitslatingen", en kort daarop volgde een strafklacht met burgerlijke partijstelling, waardoor de civiele procedure werd opgeschort. Meteen was duidelijk dat wegens diens parlementaire onschendbaarheid Calvo enkel kon worden vervolgd op initiatief van het openbaar ministerie en de bevoegde ambtenaren (art. 59 Gw), en dat de strafprocedure dus niet in gang kon worden gezet via een strafklacht met burgerlijke partijstelling. Pas vroeg nog wel om bijkomende onderzoeksdaaden, maar deze vordering werd achtereenvolgens door de raadkamer en de kamer van inbeschuldigingstelling afgewezen om de evidente reden dat er geen gerechtelijk onderzoek noch strafprocedure was geopend. Pas tekende nog cassatieberoep aan, zonder evenwel een memorie

36 Zie ook www.apache.be/2017/12/15/chilling-als-journalisten-moeten-zwijken/; <https://journalist.be/2021/01/vrijspreek-apache-is-opsteker-voor-journalistiek/>; www.apache.be/2021/01/19/rechtbank-oordeelt-over-klacht-fornuisfilmje/#waaromfilmje en <https://www.apache.be/2022/06/10/apache-opnieuw-vrijgesproken-fornuis-zaak>

37 www.knaack.be/nieuws/magazine/de-volgende-35-jaar/article-normal-998963.html en www.demorgen.be/nieuws/onderzoeksjournalist-frank-de-moor-de-kweldruif-van-paul-van-den-boeynants-is-overleden-b3b98cc5/

neer te leggen, waardoor het Hof van Cassatie bij arrest van 31 mei 2016 akte verleende van de afstand zonder berusting van het cassatieberoep. Op 6 december 2016 stelde de raadkamer, conform de vordering van het openbaar ministerie, de onontvankelijkheid vast van de burgerlijke partijstelling van Pas. Pas werd veroordeeld tot het betalen van de rechtsplegingsvergoeding aan Calvo, bepaald op 1.440 euro.³⁸ In de civiele procedure werd vervolgens geen actie meer ondernomen door Pas, met de ambtshalve schrapping van de rol tot gevolg, conform artikel 730 Ger.W.

Ook talloze vorderingen in *kort geding*, vaak op eenzijdig verzoekschrift, die preventief aanstuurden op een rechterlijk verbod tot publicatie, verspreiding of uitzending van bepaalde artikels of tv-programma's hebben een hoog SLAPP-gehalte. Uitzonderlijk werd zo'n vordering door de voorzitter van de rechtbank toegewezen en was het pas na derdenverzet of in beroep dat werd gewezen op de ongrondwettigheid van een dergelijke maatregel. Wanneer zelfs het Hof van Cassatie geen probleem zag in een preventief verbod van een tv-programma, was een procedure voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) in Straatsburg nodig om de Belgische Staat veroordeeld te zien wegens inbreuk op artikel 10 EVRM. In België is er immers geen wettelijke basis voor een preventief verbod tot inperking van de pers- en uitingsvrijheid, mede gelet op artikel 25 GW dat censuur verbiedt, en artikel 19 GW dat enkel repressieve beperkingen op de vrijheid van meningsuiting toelaat.³⁹ Maar ook na dit arrest van het EHRM bleven bedrijfsleiders, bekende Vlamingen, publieke personen, en soms ook politici preventieve maatregelen vorderen via kortgedingprocedures, en soms ook "ex-parte", op eenzijdig verzoekschrift, zonder enig verweer of replek van de journalist, hoofdredacteur, uitgever of omroep.

Illustratief als misbruik van kortgedingprocedure is ook de recente vordering tegen de internetpublicatie *EU Observer* dat, na een eerdere ingebrekestelling, via kortgeding geconfronteerd werd met de eis door de Flying Group Holding om een artikel over militaire overheidsbestedingen dat het bedrijf

38 Corr. Brussel (Raadkamer, 41ste K.) 6 december 2016, dossier nr. 2015/0003, O.M. en *Barbara Pas t. Kristof Calvo*

39 EHRM 29 maart 2011, *RTBF/Belgè*; Dirk Voorhoof, 'EHRM vrijwaart Belgische censuurverbod ook voor audiovisuele media', *De Perskrant* 2011/230, 8 en 'Uitzendverbod Telefacts via eenzijdig verzoekschrift: ongrondwettig en strijdig met EVRM', *Rechtskundig Weekblad* 2014/40, 1562. Zie ook Arbitragehof (GWI) 6 oktober 2004, nr. 157/2004, B/75

in opspraak bracht, offline te halen. Zowel de beschikking van de voorzitter van de rechtbank te Brussel als het arrest van het hof van beroep te Brussel maken duidelijk dat de basisvoorwaarde voor het kortgeding, nl. de hoogdringendheid, manifest niet vervuld was. Het artikel werd op 25 november 2019 online gepubliceerd, terwijl de vordering, die onder verbeurte van een dwangsom van 50.000 euro per dag de verwijdering eiste van het gewraakte artikel, pas werd ingesteld op 24 januari 2020. Ondanks de afwijzing van de vordering in duidelijke termen volhardde de Flying Group Holding in zijn eis in kortgeding, via een beroepsprocedure. In een arrest van 28 november 2021 bevestigde het hof van beroep dat van hoogdringendheid geen sprake was, en al zeker niet meer tijdens de beroepsprocedure.⁴⁰

Opmerkelijk was ook de vergeefse poging door de toenmalige minister van justitie *Koen Geens* en het *Antwerps parket* om in 2019 een journalistieke reportage op VTM over een moord in 1996 via kortgeding preventief te laten verbieden.⁴¹ De reportage in de reeks *Cold Case* voerde aan dat in het politie- en gerechtelijk onderzoek onvoldoende inspanning was gedaan om de vermoedelijke dader of daders op het spoor te komen. Volgens de minister en het parket zou de uitzending van het aangekondigde programma evenwel het heropgestarte gerechtelijk onderzoek kunnen belemmeren en gerechtelijke informatie "contamineren". De voorzitter van de rechtbank te Brussel wees de vordering af, maar gaf de minister en het parket, op hun verzoek, de mogelijkheid om de dag erop, dus met drastische verkorting van termijnen, VTM (nv Mediaalaa) en de programmamakers (bvba Het Nieuwshuis) te dagvaarden in kort geding, dit keer tegensprekelijk. De beschikking die de vordering tot uitzendverbod afwijst in de procedure op eenzijdig verzoekschrift refereert aan artikel 25 GW dat "uitdrukkelijk stelt dat de censuur nooit kan worden ingevoerd". De beschikking bepaalt ook dat toch "minstens" Mediaalaa en Het Nieuwshuis de kans moesten krijgen om via een tegensprekelijk debat gehoord te worden of om tot een akkoord te komen over een uitstel van de uitzending. De dag erop bevestigden de minister en

40 Brussel 28 november 2021, inzake *S.A. Flying Group Holding t. ASBL EUObserver.Com*. Zie ook <https://journalist.be/2021/11/bevestiging-in-beroepeu-observer-moet-bericht-over-flying-group-niet-offline-halen>

41 Dirk Voorhoof, 'Minister van justitie en parket belagen persvrijheid', *De Juristenkrant* 2019/384, 11

het parket hun vordering tot een onmiddellijk uitzendverbod, ditmaal dus in een tegensprekelijk kort geding. Om hun vordering kracht bij te zetten eisten ze per overtreding een dwangsom van 500.000 euro. Maar ook deze vordering werd door de voorzitter van de rechtbank, met verwijzing naar de grondwettelijke bescherming van de expressievrijheid en het verbod van censuur, afgewezen.⁴²

SLAPPs door politici en 'public figures'

Er zijn ook voorbeelden van vorderingen door *politici* die zich voor de burgerlijke rechtbank beklaagden over onrechtmatige (onderzoeks)journalistiek die hun reputatie aantastte. Toch heeft de Belgische rechtspraak, mede op basis van de rechtspraak van het EHRM, al lang duidelijk gemaakt dat niet lichtvaardig mag worden omgesprongen met de pers- en expressievrijheid, en dat vooral politici felle kritiek op hun beleid moeten aanvaarden.⁴³ Al 35 jaar geleden besliste het Brusselse hof van beroep dat "diegene die een politiek mandaat nastreeft en krijgt, weet of moet weten dat zijn optreden, meer dan dat van een louter privépersoon, op de korrel zal worden genomen door de media; dat dit zeker het geval is wanneer standpunten worden ingenomen m.b.t. ideologisch en maatschappelijk zwaar geladen of controversele problemen".⁴⁴ Ook latere rechtspraak maakt duidelijk dat niettegenstaande ook voor politici het recht op goede naam geldt, deze bescherming moet

42 Voorz. Nederlandstalige rechtbank Brussel (Kort Geding) 7 februari 2019, *De Belgische Staat, vertegenwoordigd door de minister van Justitie en het openbaar ministerie, vertegenwoordigd door de procureur des Konings te Antwerpen t. nv Mediaalaa en bvba Het Nieuwshuis*. Zie ook het (voorlopig) uitzendverbod van een vierdelige VTM-serie over de zgn. kasteelmoord na procedure op eenzijdig verzoekschrift (Voorz. Rb. Antwerpen, afd. Antwerpen (E.V./Kort Geding) 24 januari 2022, rolnr. 22/214/B, op verzoek van *Elisabeth Gyselbrecht*) manifest het verbod van preventieve maatregelen (art. 19 en 25 GW) en de rechtspraak van het EHRM en het Grondwettelijk Hof negerend. Ook dit uitzendverbod is opgeheven na tegensprekelijk kortgeding, waarbij het verbod van preventieve censuur werd bevestigd: Voorz. Rb. Antwerpen, afd. Antwerpen (Kort Geding) 3 februari 2022, dossiernr. 22/71/C, *Elisabeth Gyselbrecht t. DPG Media NV*

43 Voor een overzicht zie Dirk Voorhoof, 'Vrijheid van meningsuiting en drukpersvrijheid', in Johan Vande Lanotte, Geert Goedertier, Yves Haeck, Jurgens Goossens en Tom De Pelsmaecker, *Belgisch Publiek Recht, Deel I*, Brugge, Die Keure, 2015, 577-613

44 Brussel 25 juni 1986, *Rechtskundig Weekblad* 1986-87, 804. Zie ook Brussel 25 september 1996, *Auteurs & Media* 1997/1, 76 en Dirk Voorhoof en Peggy Valcke, *Handboek Mediarecht*, Larcier, 2014, 199-272.

afgewogen worden tegen de belangen van een open debat en journalistieke rapportering inzake politieke aangelegenheden en beleidsaspecten met een maatschappelijk belang.⁴⁵

Het EHRM heeft een stevige rechtspraak opgebouwd die weinig kans laat aan politici om journalisten en media veroordeeld te zien voor zelfs felle kritiek, zolang er maar enige feitelijke basis is, de journalist een redelijke onderzoeksinspanning heeft gedaan en de rapportering verband houdt met een thema van maatschappelijk belang.⁴⁶ Ongetwijfeld heeft de Belgische rechtspraak van de voorbije decennia, die ook steeds beter aansluiting heeft gevonden op de rechtspraak van het EHRM, ertoe geleid dat in België tergende, roekeloze of intimiderende vorderingen door politici tegen media en journalisten zeldzaam zijn geworden. Ondanks deze rechtspraak dagvaardde in 2018 de toenmalige Gentse-burgemeester *Daniel Termont* de auteur van een boek dat kritisch berichtte over de procedures en de overheidssteun voor de Ghelamco-arena, de nieuwe voetbaltempel van (AA)Gent sinds 2013. De vordering was gericht tegen Ignace Vandewalle, de auteur van het boek "De illegale Ghelamco arena. Als politici zich met voetbal bemoeien..." Toen geen gevolg werd gegeven aan het verzoek van Termont, gericht aan de Gentse procureur-des-konings, om tegen de auteur van het boek klacht neer te leggen wegens laster⁴⁷, werd Vandewalle door Termont gedagvaard voor de burgerlijke rechtbank. Het vonnis maakt evenwel duidelijk dat rekening houdend met artikel 19 en 25 van de Grondwet en artikel 10 EVRM betreffende de expressievrijheid "beperkingen op de vrijheid van meningsuiting opzichtens politici uiterst restrictief moeten worden benaderd; politici moeten nu eenmaal, in het licht van de noodwendigheden van de democratie, scherpe kritiek ten aanzien van hun persoon kunnen aanvaarden". Het von-

45 Zie bijvoorbeeld Rb. West-Vlaanderen, afd. Brugge, 21 april 2015, *Johan Van de Lanotte t. Jean-Marie Dedecker en Ignace Vandewalle* en Gent 7 september 2017, *Johan Van de Lanotte t. Jean-Marie Dedecker en Ignace Vandewalle*

46 Dirk Voorhoof, "Freedom of Expression versus Privacy and the Right to Reputation. How to Preserve Public Interest Journalism", in Stijn Smet en Eva Brems (eds.), *When Human Rights Clash at the European Court of Human Rights. Conflict or Harmony?* 2017, Oxford University Press, 148-170. Zie o.a. de rechtspraak van het EHRM sinds *Lingens/Oostenrijk* (8 juli 1986). Voor enkele recente voorbeelden van kritiek op politici, zie EHRM 2 februari 2021, *Dickinson/Turkije*; EHRM 17 maart 2021, *Bon/Kroatije* en EHRM 14 december 2021, *Novaya Gazeta e.a./Rusland*

47 Wat overigens in dit geval zou neerkomen op een drukpersmisdrijf, waarover krachtens art. 150 GW enkel het hof van assisen kan oordelen

nis vervolgt dat wanneer kritiek is geuit om bepaalde wantoestanden aan de kaak te stellen of wanneer die kritiek deel uitmaakt van het politieke of publieke debat het uiterst moeilijk is om de noodzakelijkheid in een democratische samenleving aan te tonen van een inmenging in de (journalistische) expressievrijheid. Finaal is de rechtbank van oordeel dat de auteur van het boek op journalistiek zorgvuldige wijze heeft gehandeld, en dat de gewraakte passages een feitelijke basis hadden. De eis van Termont werd daarom afgewezen.⁴⁸ Politici (en hun advocaten) moeten nu ondertussen wel weten dat een rechtsvordering tegen kritische (onderzoeks)journalistiek bijzonder weinig kans op succes biedt.⁴⁹ Dat door bepaalde berichtgeving of rapportering de eer en goede naam van een politicus of politica kan worden geschaad is duidelijk geen voldoende reden om toepassing te maken van artikel 1382 BW en de journalist of auteur van een artikel, boek of reportage aansprakelijk te stellen voor een onrechtmatige daad.⁵⁰

Hetzelfde geldt trouwens voor publieke personen die geen politici zijn, maar een publieke of ambtelijke functie uitoefenen. Zo werd een vordering door toenmalig spoorbaas *Etienne Schouppe* naar aanleiding van wat hij bestempelde als lasterlijke en leugenachtige beschuldigingen in een journalistiek stuk, door de rechtbank in duidelijke termen afgewezen. De rechtbank beklemtoonde dat ook de gedelegeerd bestuurder van de NMBS een functie

48 Rb. West-Vlaanderen, afd. Brugge, 12 juni 2019, *Daniël Termont t. Ignace Vandewalle*. Zie ook Steven Vanden Bussche, "Daniel Termont bijt in het zand na klacht over 'De Illegale Ghelamco Arena'", *Apache* april 2019, www.apache.be/2019/06/13/daniel-termont-bijt-in-het-zand-na-klacht-over-de-illegale-ghelamco-arena/

49 Momenteel is ook een zaak hangend tegen VRT-journalist Bart Aerts, naar aanleiding van een reportage waardoor een N-VA politicus (Marc Stockbroeks) in opspraak kwam naar aanleiding van een machtiging van de toenmalige minister van Financiën Johan Van Overtveldt (N-VA) om BTW-vrije aankopen te regelen voor diplomaten. Stockbroeks, die eerder werd veroordeeld, onder meer wegens verduistering en bedrieglijk faillissement, eist van Aerts een schadevergoeding van 100.000 euro: www.apache.be/2017/12/15/chilling-als-journalisten-moeten-zwigen. Ook tegen Dirk Sells, de journalist achter de Limburgse nieuwssite Trudoos, werden een aantal klachten ingediend wegens laster en erroof en werd diens bronnengeheim belaaagd naar aanleiding van de berichtgeving over de voortijdige vaccins voor de burgemeester van Sint-Truiden: www.apache.be/2021/05/07/journalistenbond-hekelt-onwettige-huiszoeking-bij-truiens-journalist/

50 Voor aantijgingen tegen een politicus van zeer ernstige misdrijven moet overigens wel een zekere feitelijke basis aanwezig zijn, zonder dat dit evenwel vereist dat de betrokken politicus voor die feiten ook veroordeeld is. Voor een recente toepassing zie EHRM 1 februari 2022, *Chimpu e.a./Moldavië*

uitoefent die behoort tot het openbare leven, waardoor hij wordt blootgesteld aan een grotere kritiek dan een gewone burger.⁵¹

SLAPPs door actoren van justitie

De rechtszaak tegen Yves Desmet, (politiek) hoofdredacteur van De Morgen, naar aanleiding van een kritisch opiniestuk over de aanpak door de Antwerpse procureur-generaal Yves Liégeois van fraude in de diamantsector, kan gecatalogeerd worden als een tergende en intimiderende procedure. De vordering werd ingesteld door de vrouw van procureur-generaal Liégeois die aanvoerde dat het opiniestuk van Yves Desmet schade had toegebracht aan de eer en goede naam van de procureur-generaal en daardoor zijn echtgenote en zijn kinderen blootstelde aan publieke verachting. Na eerst een bijzonder merkwaardig vonnis van de rechtbank te Mechelen dat Yves Desmet veroordeelde⁵², was het hof van beroep te Antwerpen van oordeel dat Mevrouw Liégeois, die in het opiniestuk in De Morgen niet eens was vermeld, geen recht op schadevergoeding kon laten gelden, ook al bevatte het opiniestuk van Desmet volgens het arrest onjuiste informatie omdat Desmet één en ander onvoldoende had onderzocht. Het hof was finaal van oordeel dat een overheidsinmenging wegens de in het persartikel geformuleerde kritiek disproportioneel zou zijn en verklaarde de eis van Mevrouw Liégeois ongegrond. Het verduidelijkte dat “de bescherming van het recht op vrije meningsuiting en persvrijheid, zoals in artikel 10.1 en 10.2 EVRM verankerd, in de concrete omstandigheden van onderhavig geschil de toepassing van artikel 1382-1383 BW in de weg staat”.⁵³

Het arrest van het EHRM in de zaak *De Haes en Grijsels t. België* was eerder al een illustratie dat journalisten soms wel heel lang in het verweer moeten

51 Rb. Brussel 19 maart 2002, *Attiteurs & Media* 2002/6, 532

52 Zie Dirk Voorhoof, ‘De verloren eer van mevrouw Liégeois’, *De Morgen* 16 januari 2013, <https://www.demorgen.be/nieuws/de-verloren-er-van-mevrouw-liegeois-b8aad8bf/>. Zie ook <https://www.apache.be/2017/12/15/chilling-als-journalisten-moeten-zwijgen/>

53 Antwerpen 15 april 2015, *Yves Desmet t. Ingrid Schoeters* en https://www.vrt.be/vrtmws/nl/2015/04/15/yves_desmet_vrijuitmaaktvanmevrouwliegeois-1-2305361/; https://www.demorgen.be/nieuws/hof-van-beroeop-verwerpt-veroordeling-yves-desmet-bc4174c71-en-https://www.nieuwsblad.be/cnt/dm/20150415_01631461

gaan in rechtsprocedures die zijn aangevat door actoren van justitie.⁵⁴ Na civielrechtelijke veroordelingen in eerste aanleg en beroep wegens onrechtmatige journalistiek die de eer en reputatie van leden van de magistratuur aantastte en na bevestiging van deze veroordeling door het Hof van Cassatie, belandde deze zaak uiteindelijk voor het EHRM in Straatsburg. Het EHRM was van oordeel dat de verdeling van de twee Humo-journalisten De Haes en Grijsels naar aanleiding van hun berichtgeving in de zaak Notaris X., in strijd was met artikel 10 EVRM dat immers een verregaande bescherming biedt aan de expressie- en informatievrijheid, inzonderheid aan journalistieke verslaggeving met een maatschappelijk belang.⁵⁵ Volgens het EHRM was er geen noodzakelijkheid om de journalisten te veroordelen, ook al betrof het slechts de veroordeling tot een symbolische schadevergoeding. De gewraakte artikelenreeks in Humo hield immers verband met een belangrijk maatschappelijk onderwerp (incest, seksueel geweld binnen de familie, kritiek op justitie) en de journalisten konden zich beroepen op voldoende betrouwbaar bronnenmateriaal uit het gerechtelijk dossier. Het EHRM erkende trouwens dat “journalistic freedom also covers possible recourse to a degree of exaggeration, or even provocation”.⁵⁶

De strafvervolging en veroordeling tot vier maanden gevangenisstraf, met uitzondering van *VRT-journalist Bart Aerts* wegens een reportage in Terzake over de kasteelmoord getuigt dan weer van een hardnekkige en repressieve houding vanwege het Brugse parket, hierin gevolgd door de correctionele rechtbank in een vonnis van 10 mei 2021.⁵⁷ De reportage bevatte enkele fragmenten die volgens de VRT-journalist aanwijzingen bevatten dat de familie van het slachtoffer pogingen had ondernomen om het verloop van het strafonderzoek te beïnvloeden. Er werd verwezen naar het feit dat het

54 EHRM 24 februari 1997, *De Haes en Grijsels/België* en Dirk Voorhoof, ‘Het Humo-arrest: scherpe kritiek op rechters geoorloofd’, noot onder EHRM 24 februari 1997, *Mediaforum* 1997/4, 68-69

55 Zie ook Dirk Voorhoof, ‘De grenzen aan de kritiek op (leden van) de rechterlijke macht. Enkele beschouwingen bij de vonnissen inzake de magistraten W, X, Y, en Z. tegen De Morgen en Humo’, *Recht en Kritiek* 1989/3, 280-304 en - ‘Media en gerechtshofslagging. De bescherming van de eer en goede naam van magistraten en het waarborgen van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht als beperking op de vrijheid van expressie en informatie’, *Panopticon* 1989/3, 217-237

56 Zie ook Dirk Voorhoof en Peggy Valcke, *Handboek Mediarecht* (2014), Larcier, 48-49

57 Corr. Brugge 10 mei 2021, *OM en H. Saelens e.a. t. P. Gyselbrecht en B. Aerts*

parket-generaal in Gent een onderzoek had gedaan naar de poging tot beïnvloeding van het onderzoek, maar uiteindelijk geen bewijs van enige beïnvloeding had gevonden. De VRT-reportage voerde aan dat het Brugse parket toen niet alle afgeluisterde gesprekken aan het parket-generaal had overgemaakt. Het waren onder meer die telefoongesprekken, waarop de VRT-journalist de hand had kunnen leggen, die in de Terzake-reportage aan bod kwamen. De VRT-journalist werd vervolgd en veroordeeld wegens mededaderschap aan misbruik van inzagerecht (art. 460ter Sw) en wegens het bedrieglijk gebruik van privécommunicatie met het oogmerk om te schaden (art. 314bis § 2 lid 2 Sw). Volgens de correctionele rechtbank had de gewraakte VRT-reportage geen journalistiek opzet, maar was het de VRT-journalist te doen om de morele integriteit van de familie van het slachtoffer aan te tasten. De hardnekkigheid waarmee het Brugse parket en de onderzoeksrechter de strafvervolging van de journalist vorderden en onderzoeksdadens stelden, met in aanvang ook een miskenning van het journalistiek bronnengeheim⁵⁸, én de veroordeling door de correctionele rechtbank te Brugge tot vier maanden gevangenisstraf (met uitstel) geven de stellige indruk dat de Brugse justitie dit soort kritische verslaggeving niet tolereert. Met een ruime interpretatie van de strafwet en van de notie “mededader”, met de controversiële interpretatie dat het de VRT-journalist te doen was om de morele integriteit van de familie van het slachtoffer aan te tasten, en met verwaarlozing van de rechtspraak van het EHRM, is gekozen voor de strafvervolging van een journalist wegens de inhoud van een televisiereportage over een onderwerp van maatschappelijk belang. Daarom vertoont deze zaak kenmerken van een SLAPP.⁵⁹ In een arrest van 16 maart 2022 heeft het hof van beroep in Gent Bart Aerts evenwel vrijgesproken en expliciet afstand genomen van de manier waarop de Brugse rechtbank tot een veroordeling had beslist.⁶⁰ In tegenstelling tot het vonnis van de correctionele rechtbank, is het hof van oordeel dat de finaliteit

58 Zie Dirk Voorhoof, ‘Kasteelmoord: justitie beukt in op journalistiek bronnengeheim’, *De Juristenkrant* 2017/355, 1-2 en VRTNWS, opinie, 3 oktober 2017, www.vrt.be/vrtnews/nl/2017/10/03/opinie-voorhoof/

59 Dirk Voorhoof, ‘Veroordeling VRT-journalist voor misbruik inzagerecht is verontrustend’, *De Juristenkrant* 2021/430, 12-13 en VRTNWS (opinie), 27 mei 2021, www.vrt.be/vrtnews/nl/2021/05/25/proces-bart-aerts/

60 Gent (8me K. corr. Zaken) 16 maart 2022, *OM en H. Saelens e.a. t. P. Gyselsbrecht en B. Aerts*, C/37/6/2022

van de uitzending in Terzake “wel degelijk het aantonen was dat rond het onderzoek in de Kasteelmoord een ‘ons kent ons’-sfeer hing, waarbij er door de familie van het slachtoffer minstens pogingen tot beïnvloeding zijn geweest, zo ook dat er minstens vragen konden gesteld worden bij verschillende aspecten van de werking van het Brugse parket in het kwestieuze onderzoek”. Het hof beaamt de stelling van de VRT-journalist dat de Terzake-reportage en de daarin verwerkte fragmenten van de gelekte tapesprekken duidelijk kaderden in het journalistieke opzet “vragen te stellen bij de werkwijze van het Brugse gerecht/parket”. Allicht neemt nu met arrest van het hof van beroep in Gent de vervolging van Bart Aerts een einde. De argumentatie van de Brugse justitie alsof de VRT-journalist handelde met de intentie om inbreuk te plegen op het privéleven en de integriteit van de familie Saelens liet minstens enige vooringenomenheid blijken. Die argumentatie is nu door het arrest van het hof van beroep in Gent helemaal door het ijs gezakt. Aan de vrijspraak van Bart Aerts kleef een wrange nasmaak, en het blijft een onverkwikkelijke zaak in de relatie media-justitie.⁶¹

SLAPPs door ‘captains of industry’

Het valt op dat vaak *bedrijfsleiders of zakenmensen* de voorbije jaren kozen voor een of andere vorm van SLAPP. Een duidelijke illustratie is een reeks procedures ingezet door de miljardair en zakenman *Patokh Chodiev*, o.a. naar aanleiding van een Humo-artikel over ‘Kazachgate’. Het artikel bevatte een interview met (toenmalig) kamerlid en voorzitter van de Kazachga-te-commissie Dirk Van der Maelen. In het interview gaf Van der Maelen toelichting bij de werkzaamheden in de parlementaire onderzoekscommissie naar de totstandkoming van de wet van 14 april 2011 op de minnelijke schikking, de zogenaamde ‘afkoopwet’. Het Humo-artikel belichtte ook de rol van Chodiev, een Oezbeeks-Belgisch miljardair met een dubieuze reputatie, die als één van de eersten beroep kon doen op de Belgische afkoopwet.

61 Dirk Voorhoof, ‘Vrijspraak VRT-journalist voor misbruik inzagerecht’, *De Juristenkrant* 2022/446, 4-5 en

Apache 23 maart 2022, <https://www.apache.be/2022/03/23/aan-vrijspraak-van-journalist-bart-aerts-kleeft-wrange-nasmaak>

Na de publicatie van het interview op de Humo-website eiste Chodiev via zijn advocaten de onmiddellijke verwijdering van de tekst, en de stopzetting van de verkoop en distributie van de papieren versie van Humo met het bewuste interview. Omdat Humo weigerde op die dubbele eis in te gaan, stapte Chodiev naar de rechtbank. In een procedure in kort geding eiste hij van de hoofdredacteur van Humo, Jörgen Oosterwaal, als voorlopige maatregel de verwijdering van het artikel op www.humo.be en elke andere website, ofwel minstens de verwijdering van enkele passages die hem in verband brachten met de Russische maffia en corruptie. Als Oosterwaal geen gevolg zou geven aan het rechterlijk bevel, werd een dwangsom geëist van 10.000 euro per dag vertraging. De rechter heeft de vordering van Chodiev evenwel afgewezen, in essentie omdat de toewijzing ervan zou neerkomen op een aantasting van de persvrijheid.⁶² Chodiev wierp het toen over een andere boeg en dagvaarde Dirk van der Maelen omdat hij als voorzitter van de parlementaire onderzoekscommissie bij herhaling publiekelijk verklaringen had afgelegd die lasterlijke aantijgingen bevatten waardoor Chodiev gedisciplineerd werd. Chodiev eiste niet enkel een vergoeding voor de materiële en morele schade, maar ook de publicatie van de rechterlijke uitspraak in zowat alle Belgische kranten en weekbladen, op kosten van Van der Maelen. In een omstandig gemotiveerd arrest is deze vordering afgewezen, deels omdat Van der Maelen in een reeks interviews meningen verkondigde en standpunten innam die hij uitte als parlementslid en voorzitter van de parlementaire onderzoekscommissie, waardoor deze uitingen onder toepassing vielen van de parlementaire onverantwoordelijkheid in toepassing van artikel 58 GW. De inhoud van enkele interviews met Van der Maelen over Kazachgate die niet kon rekenen op het grondwettelijke privilege van artikel 58 GW was beschermd door het recht op expressievrijheid zoals gewaarborgd door artikel 10 EVRM en artikel 19 GW. Volgens het hof van beroep te Gent kon in hoofdte van Van der Maelen geen fout worden vastgesteld en kon derhalve van enige civielrechtelijke aansprakelijkheid voor eventuele reputatieschade aan het adres van Chodiev, in toepassing van artikel 1382 BW, geen sprake zijn. Het hof concludeert dat Chodiev er niet in slaagt om "met betrekking tot ook maar één mening die niet onder het toepassingsgebied van artikel

62 Voorz. Nederlandstalige rechtbank Brussel (Kort Ged.) 18 juli 2017, *Patokh Chodiev t. Jörgen Oosterwaal*. Zie Dirk Voorhoof, 'Kazachgatemiljardair botst op persvrijheid in België', *De Juristenkrant* 2017/353, 9.

58 GW valt een fout in de zin van artikel 1382 oud BW lastens Dirk Van der Maelen aan te tonen".⁶³

Een ander treffend voorbeeld van intimiderende procesvoering door een belangrijke "captain of industry" was de zaak *George Forrest* tegen het weekblad *MO**. *MO** magazine publiceerde in 2006 een dossier onder de titel "Congo vergooit zijn kroonjuwelen". In het artikel werd een verklaring gezocht waarom de winsten die werden gemaakt met de immense Congolese bodemrijksdommen, de lokale bevolking niet ten goede kwamen. In het dossier werd ook verwezen naar enkele belangrijke actoren in de mijnbouwsector, waarbij ook aandacht werd besteed aan de rol van George Forrest. De cover van *MO** bevatte een karikatuur van Forrest, in de vorm van een postzegel, in een outfit die verwees naar de voormalige president van Zaïre, Seso Seko Mubutu. Forrest eiste een forse schadevergoeding voor wat hij beschouwde als een "leugenachtig" artikel en een "kwetsende" cartoon. De bezwaren tegen het artikel werden afgewezen omdat er journalistiek en juridisch niets op aan te merken viel. De rechtbank noemde het artikel kritisch, geëngageerd, maar ook "evenwichtig" en gesteund op "tal van bronnen, zowel van nationale als van internationale aard, zowel van openbare overheden als van NGOs". Het vonnis gaf nog mee dat Forrest, "als grote, Belgische industrieel die vaak in opspraak komt "dit soort artikels in gespecialiseerde media moet kunnen verdragen". Forrest moest met deze toepassing van de persvrijheid in België dus kunnen omgaan. Maar de cover met de karikatuur van Forrest kon volgens de rechtbank niet door de beugel.⁶⁴ Enkele jaren later vond ook het hof van beroep in Brussel de spotprent beledigend.⁶⁵ Het artikel in *MO** waar de cartoon naar verwees viel volgens het hof evenwel ten volle onder de journalistieke persvrijheid en de bescherming van de expressievrijheid. Forrest moest volgens het hof aanvaarden dat een opiniërend magazine als *MO** dergelijke betrouwbare, relevante en diepgravende

63 Gent 17 december 2020, *Patokh Chodiev t. Dirk Van der Maelen*.

64 Rb. Brussel 25 april 2008, *George Forrest en Kinross Forrest Ltd. t. VZW Wereldmediahuis (MO*) en John Vandaele*. Zie Dirk Voorhoof, 'Brusselse rechtbank miskent essentie van karikatuur', *De Juristenkrant* 2008/171, 3.

65 Brussel 11 december 2012, *George Forrest en LTD KE, voorheen Kinross Forrest Limited, t. VZW Wereldmediahuis (MO*) en John Vandaele*. Zie hierover Dirk Voorhoof, 'Forrest-cartoon op cover van MO* beledigend?', *Rechtskundig Weekblad* 2014-2015/25, 926 en 'Ook hof van beroep vindt Forrest-cartoon in MO* beledigend', *De Juristenkrant* 2013/261, 1.

analyses over economie en ontwikkelingsvraagstukken publiceert. Dat de persoon en het bedrijf van Forrest daarin op kritische wijze ter sprake kwamen, was daarom nog niet beledigend, lasterlijk, kwetsend of leugenachtig. Voor de onbetamelijke cartoon moest MO* aan Forrest 5.000 euro schadevergoeding betalen, een flink bedrag dus voor een VZW, maar wel een stuk lager dan de door Forrest gevorderde 50.000 euro. Het Hof van Cassatie heeft evenwel deze veroordeling van MO* in 2014 ongedaan gemaakt. Het Hof vond dat het arrest dat MO* veroordeelde niet deugdelijk gemotiveerd was en daarom in strijd was met de basisprincipes van de expressievrijheid van artikel 10 EVRM.⁶⁶ Ondertussen was er wel al over een periode van acht jaar geprocedeerd, en werd de zaak toen doorverwezen naar het hof van beroep te Antwerpen. Omdat de rechtsbijstands- en aansprakelijkheidsverzekering van MO* al niet meer was tussengekomen in de procedure voor het Hof van Cassatie en ook niet zou tussenkomen in de procedure voor het beroepshof in Antwerpen besliste MO* de handdoek in de ring te gooien, omdat het de kosten, die toen al oplepen tot boven de 250.000 euro, van een nieuwe beroepsprocedure niet meer kon dragen. Door MO* zijn geen stappen meer gezet om de procedure voor het beroepshof in Antwerpen op gang te trekken en door de advocaten van Forrest werd voorgesteld om de zaak te stoppen. Met dit voorstel heeft MO* ingestemd. Hoewel principieel niet akkoord met de veroordeling van de cartoon had MO* blijkaar geen andere keuze om de zaak, na ruim 10 jaar, te laten stoppen omdat de VZW Wereldmediahuis de financiële inspanning niet meer kon opbrengen.

Eerder had *George Forrest* ook al de (toenmalige) Humo-journalist Jan Lips en de uitgeverij van het weekblad, de N.V. Sanoma Magazines Belgium, gedagvaard naar aanleiding van een artikel in Humo onder de titel "Voor Forrest en vaderland: de connecties van Pierre Chevalier (VLD)". Het artikel vermeldde de pogingen van Forrest om vanuit België staatssteun te krijgen voor zijn bedrijvengroep actief in Congo, en hoe daarbij enig lobbywerk door politici te pas kwam. Samen met de politicus Pierre Chevalier eiste Forrest een schadevergoeding, voorlopig begroot op 250.000 euro.⁶⁷ Ook werd de

66 Cass. 28 november 2014, vzw Wereldmediahuis (MO*) t. George Forrest. Zie hierover Dirk Voorhoof, 'Cassatie vernietigt veroordeling Forrest-cartoon in MO*', *De Juristenkrant* 2015/301, 1

67 In dezelfde periode werd ook Trends-journalist Eric Bruylant door Forrest gedagvaard.

publicatie geëist van het tussen te komen vonnis, o.a. in De Standaard en in Le Soir, samen met een herhalingsverbod van de geuite kritiek op *Forrest en Chevalier*, onder verbeurte van een dwangsom van 50.000 euro. Dat de vordering uitiem een intimidatie was, moge blijken uit het feit dat nadien door de advocaten van Forrest, noch van Chevalier, stappen zijn gezet om de procedure effectief in gang te zetten en de pleidooien te organiseren. Op die manier bleef de vordering van Forrest en Chevalier, inclusief de dreiging van een hoge schadevergoeding, gedurende jaren boven het hoofd hangen van de (free lance) journalist en de uitgever. Tot op vandaag is er door de advocaten van Chevalier en Forrest geen formeel einde gesteld aan de zaak.

SLAPPs en Apache

De *nieuwswebsite Apache* kreeg af te rekenen met opeenvolgende klachten en vorderingen door *Erik van der Paal en de NV Land Invest Group*, via procedures in kort geding, civiele procedures tot schadevergoeding tot en met strafprocedures.⁶⁸ De constante in elk van deze zaken is dat Apache als een fragiel journalistiek medium (VZW, geen reclame, enkel abonnees, onderzoeksjournalistiek) in een reeks rechtsgedingen zich diende te verweren, met hoog oplopende kosten voor advocaten.

Steevast draaiden deze rechtsgedingen in het voordeel uit van (de journalisten van) Apache, maar ondertussen diende Apache wel heel wat tijd, energie en financiële middelen te investeren in het verweer in deze zaken.⁶⁹

naar aanleiding van een artikel in verband met lobbying rond de exploitatie van bodemrijktom in de voormalige Belgische kolonie en de rol van de Forrest-groep

68 www.apache.be/2020/11/19/erik-van-der-paal-komt-met-tsunami-aan-procedures-tegen-apache/; www.apache.be/2020/09/16/erik-van-der-paal-dwingt-apache-artikel-offline-te-halen/; www.apache.be/2016/10/18/ex-kabinetschef-de-wever-en-land-invest-eisen-350-000-euro-van-apache/; [www.apache.be/2019/04/03/nieuwe-schadeclaim-van-500-000-euro-in-dossier-land-invest-gate/](http://www.apache.be/dossier/apache-moet-zwijgen/); <https://www.apache.be/2019/04/03/nieuwe-schadeclaim-van-500-000-euro-in-dossier-land-invest-gate/>. Zie ook Dirk Voorhoof, 'Overdreven schadeclaims in strijd met Europees recht', *Apache* 19 oktober 2016, www.apache.be/gastbijdragen/2016/10/19/overdreven-schadeclaims-in-strijd-met-europees-recht/

69 <https://www.apache.be/2022/06/09/slapp-door-bouwpromotor-kostte-apache-al-70000-euro>. Zie ook Steven Van den Bussche, 'Roep om wetgeving tegen SLAPP klinkt steeds luider', *Apache*, <https://www.apache.be/2022/06/10/schadevergoeding-voor-tergende-rechtszaak-uitzonderlijk-roep-om-anti-slapp-wetgeving>

In één van de zaken werd 350.000 euro schadevergoeding geëist wegens reputatieschade, en het weghalen van een artikel over de Optimazaak, de Tunnelplaats en andere vastgoeddeals in Antwerpen waarin de *Land Invest Group* een centrale rol speelde⁷⁰, maar deze eis is door de rechtbank afgewezen. Volgens het vonnis was er geen sprake van lasterlijke berichtgeving en hadden de journalist en de hoofdredacteur met normale zorgvuldigheid verslag uitgebracht over een dossier van algemeen belang, op basis van afdoende journalistiek onderzoek en betrouwbare bronnen.⁷¹

Korte tijd later volgde alweer een nieuwe vordering tegen Apache, dit keer door het pensioenfonds Ogeo Fund. Van de Apache-journalist en van Le Vif-journalist David Leloup werd een schadevergoeding geëist ten belope van 500.000 euro wegens de berichtgeving rond *Land Invest Group* en *Ogeo*.⁷²

In een strafzaak heeft de correctionele rechtbank in Antwerpen de journalisten van Apache vrijgesproken voor de vermeende misdrijven bij het maken en verspreiden van beelden met verborgen camera.⁷³ Zonder toestemming van de betrokkenen had Apache videofragmenten verzameld aan het restaurant 't Fornuis waar projectontwikkelaar Erik Van Der Paal een aantal politici verwelkomde. De rechtbank is van oordeel dat de hoofdredacteur en een journalist van Apache de privacy van *Erik Van der Paal* niet geschonden hebben, en van belaging is evenmin sprake. Het vonnis maakt duidelijk dat wanneer de berichtgeving verband houdt met een politiek debat of met zaken van algemeen belang, de pers, als waakhond van de democratie, over

70 www.apache.be/dossier/apache-moet-zwijgen/. Apache schreef toen: "De dagvaardingen betekenen (...) een fiske financiële aderlating en leggen een hypothec op het voortbestaan van Apache. Zelfs al winnen we de rechtszaken – en geen haar op ons hoofd dat daar aan twijfelt – dan nog vormen de juridische procedures onverwachte uitgaven. Geld dat nu richting advocaten stroomt in plaats van naar goede journalistiek"

71 Rb. Antwerpen 22 februari 2018, *Land Invest Group NV t. T. Cochez, G. Timmerman, K. Van den Broeck en B. Souffreau*

72 www.apache.be/2019/04/03/nieuwe-schadeclaim-van-500-000-euro-in-dossier-land-invest-gate/; www.apache.be/2019/04/10/ogeo-fund-annuleert-rechtszaak-tegen-apache-op-het-laatste-moment/; www.apache.be/2019/04/04/mood-aan-maatregelen-tegen-intimidatie-journalisten/

73 Zie Dirk Voorhoof, "Vonnis Fornuisfilmje opsteker voor persvrijheid, maar rechtszaak zet ook knipperlichten op oranje", *Apache* 22 januari 2021, www.apache.be/gastbijdragen/2021/01/22/vonnis-fornuisfilmje-opsteker-voor-persvrijheid-maar-zet-ook-knipperlichten-op-oranje/

een grote vrijheid beschikt. De rechtbank laat er geen twijfel over bestaan dat de videoreportage van Apache kadert in de informatiegaring omtrent een zaak van algemeen belang, zijnde een doorlichting van het stedenbouwkundig beleid van de stad Antwerpen. De opnames kaderden in het schetsen van de contacten tussen het stadsbestuur en de vastgoedsector.⁷⁴ De vrijspraak van de hoofdredacteur en de journalist van Apache werd bevestigd door het hof van beroep in een arrest van 9 juni 2022.

Het hof veroordeelde Van der Paal wegens misbruik van rechtsprocedures. Het hof van beroep volgde de door Apache aangevoerde argumenten in verband met het tergend karakter waarmee Van der Paal deze procedure in beroep had doorgezet, als een vorm van SLAPP. Het arrest maakt duidelijk dat Van der Paal met deze en andere juridische acties tegen Apache niet als een bedachtzaam en zorgvuldig persoon heeft gehandeld, maar in essentie de bedoeling had om Apache (financieel) te vernieuwen en de kritische berichtgeving van Apache over Van der Paal te doen stoppen. Van der Paal werd veroordeeld tot het betalen van de door Apache gevraagde schadevergoeding van 10.000 euro, vermeerderd met een verhoogde rechtsplegingsvergoeding van 6.000 euro.⁷⁵

Recent eisten *Landelijk Vlaanderen* vzw en *Christophe Lenaerts* in kort geding om Apache te verbieden nog langer informatie te verspreiden in het dossier "Wie bezit Vlaanderen", een Apache-dossier over grondbezit in Vlaanderen op basis van gelekte kadastragegevens. Gedreigd werd met de verbeurte van een dwangsom van 500.000 euro per overtreding per dag. Ook werd gevraagd om verbod op te leggen de naam van Lenaerts te vermelden en deze in verband te brengen met het dossier inzake vastgoed en eigendom, inzonderheid in het artikel op Apache "Private Antwerpse grond is van adel en bedrijven", ook nog eens afzonderlijk onder dreiging van een dwangsom van 500.000 euro per overtreding per dag. Ook deze vordering

74 Corr. Antwerpen 20 januari 2021, *Erik Van Der Paal t. Karl Van den Broeck en Stef Arends*.

Zie ook Dirk Voorhoof, "Vrijspraak Apache is opsteker voor journalistieke vrijheid", *De Juris-tekraant* 2021/424, 5 en 9 en www.apache.be/2021/01/21/drie-jaar-lang-een-outlaw-omdat-je-antwoorden-wilt/

75 Antwerpen 9 juni 2022, Kamer 7C, correctionele zaken, nr. C/820/2022, *Erik Van der Paal t. Karl Van den Broeck en Stef Arends*. Zie ook Dirk Voorhoof, "Arrest heeft flinke steun in de rug van de onderzoeksjournalistiek door Apache", *Apache* gastbijdrage 10 juni 2022, <https://www.apache.be/2022/06/10/apache-opnieuw-vrijgesproken-fornuis-zaak>

is afgewezen.⁷⁶ Volgens de beschikking in kortgeding was de vordering namens de vzw Landelijk Vlaanderen ontoelaatbaar wegens gebrek aan belang, was er geen spoedeisendheid voor wat de vordering van Lenaerts betrof en bovenal en “ten overvloede” was er zelfs “geen schijn van recht”. De beschikking motiveert krachtig waarom uit niets blijkt dat de gegevens in het Apache-dossier over grondbezit in Vlaanderen niet zouden stroken met de werkelijkheid. De journalistieke aanpak van Apache bleek “voorzichtig, nauwgezet, objectief en ter goede trouw”, en leverde een bijdrage aan een debat van algemeen belang. Eerst was geprobeerd met een procedure op eenzijdig verzoekschrift het beoogde verbod te horen opleggen. Dit verzoek werd evenwel door de voorzitter van de rechtbank afgewezen, omdat er geen reden was om een tegensprekelijke procedure uit te sluiten. Ook in deze zaak werd toen de mogelijkheid geboden aan eisers, om met verkorting van termijnen een tegensprekelijke procedure in kort geding op te starten.⁷⁷ Maar finaal bleek eiser dus “geen schijn van recht” te kunnen doen gelden.

SLAPPs tegen academici en ‘public watchdogs’

De soms felle maatschappelijke discussie rond de noodzakelijkheid en proportionaliteit van bepaalde corona-maatregelen tijdens de Covid-19 pandemie gaf ook aanleiding tot een aantal tergende rechtsvorderingen. Zo was er de markante civiele dagvaarding van professor-viroloog Marc van Ranst (KULeuven) door *Rudi de Kerpel, zaakvoerder van de bv Durapack*, een bedrijf dat herbruikbare bekers en ook voedingsverpakkingen produceert. De Kerpel had zich geërgerd aan de “roekeleze” oproep van Van Ranst, in de zomer van 2020, om niet naar Antwerpen te komen, omdat voor een verdere uitbraak van het Covid-19 virus werd gevreesd in die periode in de Antwerpse regio. Via de bv Durapack werd, in toepassing van artikel 1382 BW een schadevergoeding van 5.000 euro geëist van Van Ranst wegens foutieve en onrechtmatige uitingen via diverse (sociale) media. De recht-

76 Burg. Rb. Antwerpen, afd. Antwerpen (Kort Ged.) 25 maart 2021, *Landelijk Vlaanderen vzw en Christophe Lenaerts t. De Werktitel vzw en Werktitel cvba*

77 Voorz. Rb. Antwerpen, afd. Antwerpen (Henz. Verz.) 9 maart 2021, *Landelijk Vlaanderen vzw, Christophe en Carl Mintjens*

bank had maar weinig motivering nodig en benadrukte dat het professor Van Ranst toekomt “zijn kennis en expertise over te brengen aan de bevolking en aan de beleidsmakers”. Het was aan Durapack om aan te tonen aan Van Ranst daarin onzorgvuldig was geweest. Naar het oordeel van de rechtbank was geen onzorgvuldigheid aangetoond, “zelfs niet de minste fout (*culpa levissima*)”. Volgens het vonnis was er geen enkele aanwijzing dat de berichtgeving, in de stand van de wetenschap op dat moment, niet correct zou zijn geweest of dat Van Ranst als viroloog onzorgvuldig zou hebben geadviseerd.⁷⁸ Toch had de advocaat van Rudi de Kerpel vooraf in de media aangekondigd dat de vordering namens Durapack een goede kans maakte, sterker zelf: dat de zaak eenvoudig zou gewonnen worden. Opmerkelijk was nog dat ongeveer twee maand na de dagvaarding, en na het ontvangen van de conclusies van Van Ranst, de advocaat van Durapack om afstand van het geding verzocht, in toepassing van artikel 820 Ger.W. Van Ranst vroeg toen aan de rechtbank om deze afstand van geding te weigeren, de eis onontvankelijk of ongegrond te verklaren en eiser te veroordelen tot de gerechtskosten. Van Ranst beargumenteerde zijn belang om de zaak door te zetten, omdat de eiser immers de dagvaarding aan de redactie van een krant had bezorgd, nog voor ze betekend was, wat geleid heeft tot een ruime media-aandacht voor de klacht tegen Van Ranst, o.a. in Het Laatste Nieuws, De Tijd, Het Nieuwsblad en op VRTNWS. De weinig tot afstand van het geding steunde ook op de wens van Van Ranst op eerherstel en wilde meteen ook helpen voorkomen “om een rem te zetten op herhaling van dergelijke praktijken, namelijk het bespelen van de media, een procedure te lanceren, om zich dan bij eenvoudige brief te kunnen terugtrekken”. Het vonnis erkent de rechtmatigheid van het belang van Van Ranst om de afstand van geding te weigeren, met name “omdat de vordering en argumenten van bv Durapack reeds uitvoering in de pers werden beschreven nog voordat de dagvaarding werd betekend”. Anthony Godfroid, de advocaat van Van Ranst gaf in een persmededeling nog aanvullend een commentaar op de zaak. Hij stelde: “Ik heb dit proces gezien als een pestproces naar Amerikaans model. Ik betreur dat er confraters van mij zich hiertoe lenen en hoop dat onze rechtbanken niet meer gaan

78 Burg. rb. Antwerpen, afd. Mechelen, 1 december 2020, nr. 20/778/A, *NV Durapack t. Marc van Ranst*

misbruikt worden om dergelijke shows op te voeren”. In dezelfde persmededeling was de commentaar van Van Ranst: “Eind augustus zocht de heer Rudi De Kerpel actief de media op om aan te kondigen dat hij – en andere kompanen – mij een proces zou aandoen wegens foute berichtgeving. Er werd daarbij een beroep gedaan op een ‘topadvocaat’ die in de kranten mocht verkondigen dat hij ervan overtuigd was dat de zaak eenvoudig zou gewonnen worden. Vandaag heeft de rechter bevestigd dat ik gewoon mijn werk als viroloog doe en mij niet de minste fout kan worden toegeschreven. Ik ben dan ook blij met deze overwinning”. Het roekeloze zat in deze zaak dus eerder in de dagvaarding tegen Van Ranst, de steerschepping errond door de advocaat in de media en de vordering van een schadevergoeding, en dus niet in de uitspraken en adviezen van Van Ranst als viroloog die waarschuwde voor meer corona-infecties.

Kort daarna, op 8 juli 2021, werd *Marc van Ranst* opnieuw juridisch belaagd, ditmaal door de Nederlandse oprichter en beziteler van de vereniging Viruswaanzin⁷⁹, *Willem Engel*. Via een rechtstreekse dagvaarding voor de correctionele rechtbank te Mechelen werd Van Ranst beticht van het misdrijf laster wegens een aantal kritische of negatieve uitingen in een krant en via Twitter. Meer bepaald had Van Ranst Engel een virusontkenner, een oplichter en een extreem rechtse mens genoemd. Tot een uitspraak ten gronde kwam het in deze zaak evenwel niet, aangezien de feiten, mochten zij bewezen zijn, als drukpersmisdrijf tot de exclusieve bevoegdheid van het assisenhof behoren in toepassing van artikel 150 GW. Om die reden verklaarde de correctionele rechtbank zich onbevoegd. Verrassend was deze uitspraak niet, gelet op de rechtspraak van het Hof van Cassatie omtrent de kwalificatie drukpersmisdrijf.⁸⁰ Het vonnis van 9 september 2021 veroordeelde Engel tot de gedingkosten, waaronder de kosten van de rechtstreekse dagvaarding en de rechtsplegingsvergoeding, begroot op 1.440,00 euro.⁸¹ Ondanks de stevige

79 In Nederland ondertussen omgedoopt tot Stichting Viruswaarheid

80 Zie o.a. Dirk Voorhoof, ‘De notie drukpersmisdrijf van de 19de naar de 21ste eeuw: internet-media, weblogs en websites zijn ook drukpers!’; Noot onder Gent 14 juni 2011 en Cass. 6 maart 2012, *Auteurs & Media* 2012/2-3, 254-259 en ‘Weblogs en websites zijn voortaan ook drukpers’, *De Juristenkrant* 2012/246, 4-5

81 Corr. Antwerpen, afd. Mechelen (Kamer MCV1) 9 september 2021, *Willem Engel t. Marc van Ranst*. Zie ook www.rechtbanken-tribunaux.be/nl/lokaal-nieuws/correctionele-rechtbank-mechelen-verklaart-zich-onbevoegd-voor-drukpersmisdrijven

argumentatie in het vonnis dat het een drukpersmisdrijf betreft, tekende Willem Engel hoger beroep aan. Het hof van beroep in Antwerpen zal deze zaak pas in 2023 behandelen.

Kort daarop volgde een *nieuwe rechtstreekse dagvaarding door Willem Engel tegen Marc van Ranst*, opnieuw wegens vermeende strafbare laster in toepassing van artikel 443 Sw., maar ditmaal geuit tijdens een interview in een VTM-nieuwsuitzending waarin Van Ranst commentaar leverde op de actie van Engel en het vonnis van de Mechelse rechtbank. In dat interview zei Van Ranst: “Het is niet omdat meneer Engel het niet graag heeft een virusontkenner te worden genoemd, dat niemand dat zou mogen zeggen”. Tijdens de pleidooien in deze zaak deelde Van Ranst mee dat hij een tegenvordering heeft ingesteld wegens tergend en roekeloos geding. Van Ranst verduidelijkt toen: “Meneer Engel steelt mijn tijd door de ene dagvaarding na de andere te sturen en maakt misbruik van rechters en rechtbanken”.⁸² Het vonnis van de correctionele rechtbank te Mechelen van 9 december 2021 sprak Van Ranst vrij voor laster, omdat aan Engel geen welbepaald feit ten laste werd gelegd in de zin van artikel 443 Sw. Engel werd veroordeeld wegens tergend en roekeloos geding.⁸³

De Belgische VZW *Viruswaanzin/Folie Virus* daagde eerder in 2021 ook professor-filosoof *Johan Braeckman* (UGent) en bioloog-journalist *Dirk Draulans* (Knack) voor de correctionele rechtbank, eveneens op beschuldiging van laster, naar aanleiding in dit geval van een aantal kritische opmerkingen over *Viruswaanzin* tijdens een uitzending van het VRT-programma *De Afspraak*. Volgens de VZW *Viruswaanzin* hadden Braeckman en Draulans de vereniging belasterd en schade toegebracht, reden waarom ze niet enkel aandrongen op de strafrechtelijke veroordeling van Braeckman en Draulans, maar ook een schadevergoeding vorderden van bijna 70.000 euro, vermeerderd met de dagvaardingskosten en een rechtsplegingsvergoeding van 3.600 euro. De VZW nam aanstoot aan de uitspraken van Draulans als zou *Viruswaanzin* bestaan uit complotten en anti-vaxxers en ook zijn kritiek op

82 *Gazet van Antwerpen*, 28 oktober 2021, www.gva.be/cnt/dmf20211028_94234353

83 Corr. Antwerpen, afd. Mechelen (Kamer MC1) 9 december 2021, *Willem Engel t. Marc van Ranst*. Zie ook Dirk Voorhoof, ‘Van Ranst vrijuit na tergend en roekeloos geding’, *De Juristenkrant* 2021/440, 6-7

Artsen voor de Vrijheid zou lasterlijk zijn ten nadele van Viruswaanzin. Draulans had ook verwezen naar een artikel in Knack waarin Viruswaanzin als een verenging complotdenkers werd voorgesteld en de indruk gewekt als zou Viruswaanzin iets te maken hebben met de doodsb bedreigingen aan het adres van de hoofdredacteur en een journalist van Knack naar aanleiding van de publicatie van dit artikel. Braeckman van zijn kant zou Viruswaanzin ten onrechte hebben verweten "geen mensen te zijn die ernaar streven om in wetenschappelijke tijdschriften hun opinies naar voren te brengen". Het frivool en tergend karakter van deze rechtstreekse dagvaarding moge blijken uit het bijzonder kordaat en beknopt vonnis van 11 oktober 2021 dat duidelijk maakt dat van een misdrijf geen sprake is, noch in hoofde van Braeckman, nog in hoofde van Draulans. De rechtbank stelt vast dat "geenszins is voldaan" aan de voorwaarde van het krenken van de eer of het blootstellen aan openbare verachting en dat de ten laste gelede gezegdes "niet van aard (zijn) om eender wie in zijn of haar eer te krenken of aan openbare verachting bloot te stellen". Het vonnis ontslaat aldus Braeckman en Draulans van rechtsvervolging en veroordeelt de VZW Viruswaanzin tot het betalen aan elk van de rechtstreeks gedaagde partijen van een rechtsplegingsvergoeding telkens ten belope van 3.600 euro.⁸⁴ Tegen dit vonnis is door de VZW Viruswaanzin beroep aangetekend.⁸⁵

Een civiele vordering door *baron de Bonvoisin* tegen een voormalig *UGent-student* en de *Universiteit Gent* vertoont eveneens SLAPP-kenmerken. De vordering is gericht tegen een masterproef die online vrij toegankelijk was en die volgens de Bonvoisin zijn eer en goede naam in het gedrang bracht. De geviseerde masterproef met als titel 'De Westland New Post: Pop-up van een veranderende samenleving?' rapporteert over de geschiedenis van extreemrechts en anticommunistische netwerken in België, mede in relatie tot de Staatsveiligheid. In de masterproef komt ook de figuur van Benoît de Bonvoisin, ook wel bekend als 'de zwarte baron', in de schijnwerpers, met name in verband met (de financiering van) extreemrechts en zijn contacten met personen in criminele milieus. Toen de UGent

84 Rb. Oost-Vlaanderen, afd. Gent (K. G28MA) 11 oktober 2021, *VZW Viruswaanzin - Folie Virus t. Johan Braeckman en Dirk Draulans*

85 Dirk Draulans, 'Wanneer mensen monddood worden gemaakt. Dirk Draulans gaat in het verweer tegen juridische intimidatie', *Knack* 2 februari 2022, 42-45

weigerde om de masterproef offline te halen, werden de auteur van de masterproef en de UGent gedagvaard. De rechtbank was van oordeel dat de masterproef moet beschouwd worden als een academische oefening die deel uitmaakt van de universitaire opleiding, en dat de student in kwestie niet onrechtmatig heeft gehandeld in de zin van artikel 1382 BW. Ook de universiteit heeft foutief gehandeld: het vonnis verwijst naar de academische vrijheid die in deze zaak in het geding is, en het maakt duidelijk dat de overheid, inclusief de rechter en de universiteit, er zich "dienen voor te hoeden deze belangrijke vrijheid af te remmen of in te perken". De rechtbank oordeelde dat de toekenning van de vordering van de Bonvoisin op disproportionele wijze de academische vrijheid zou inperken, en dat dit zou neerkomen op een inmenging die "geenszins beantwoordt aan een dwingende sociale noodwendigheid in een democratische samenleving".⁸⁶ Door de Bonvoisin, die eerder ook andere rechtsgedingen aanspande wegens reputatieschade tegen publicaties of reportages⁸⁷, is tegen dit vonnis beroep aangetekend.

Ook *SKEPP*, de *Studiekring voor Kritische Evaluatie van Pseudo-wetenschap en het Paramonale*, kreeg met SLAPPS af te rekenen. *SKEPP* onderzoekt beweringen en verschijnselen die volgens de huidige stand van de wetenschap onwaarschijnlijk of onmogelijk zijn. *SKEPP* bouwde zich de voorbije jaren een zekere reputatie op in Vlaanderen als kritisch centrum voor debat en studie van lichtzinnig bijgeloof in telepathie, astrologie, ufo's, homeopathie, creationisme, kaartleggers, grafologie, perpetuum mobile en allerlei medische "wondermiddelen". Als reactie op een artikel op de *SKEPP*-website over een arts die kanker behandelt met alternatieve therapieën, waarbij de arts als een kwakzalver werd gecatalogeerd, volgde een procedure voor de civiele rechtbank. De arts in kwestie eiste een forse schadevergoeding en de verwijdering van het artikel op de website. In eerste aanleg werd de eis afgewezen, en ook het hof van beroep te Antwerpen vond de eis tot verwijdering van het volledige artikel strijdig met de expressievrijheid. Toch besliste het hof van beroep dat sommige passages in de tekst onnodig kwetsend en grievend waren. De eis van 25.000 euro schadevergoeding

86 Rb. Oost-Vlaanderen, afd. Gent, 23 oktober 2020, *Benoît de Bonvoisin t. Universiteit Gent (UGent) en L. Van De Sompel*. Zie ook Dirk Voorhoof, 'Rechtbank vrijwaart academische vrijheid', *De Juristenkrant* 2020/417, 13.

87 Cass. 23 mei 2011, *RC/IB* 2012, 425, noot Koen Lemmens

mondde uit in een toewijzing van een louter symbolische schadevergoeding van één euro en het arrest beperkte zich tot het bevel tot verwijdering van enkele passages in verband met kwakzalverij, illegaliteit, criminaliteit en sluwheid. De eis om het arrest op kosten van SKEPP gepubliceerd te zien in onder andere De Artsenkrant werd door het hof eveneens afgewezen.⁸⁸ Maar ook deze zeer gedeeltelijke veroordeling (van twee leden) van SKEPP kon finaal geen stand houden, want het Hof van Cassatie vond dat zelfs die beperkte veroordeling te weinig rekening hield met de door artikel 10 EVRM beschermde expressievrijheid als onderdeel van het maatschappelijk debat.⁸⁹ Het hof van beroep te Brussel bevestigde in een arrest van 2014 dat de eis van de dokter-kwakzalver ten aanzien van SKEPP ongegrond was en veroordeelde hem tot het betalen van ruim 7.400 euro gerechtskosten en rechtsplegingsvergoeding. De tegenvorderingen wegens tergend en roekeloos werden evenwel telkens afgewezen.⁹⁰

SKEPP moest ook doorprocederen nadat het door de voorzitter van de rechtbank van koophandel te Oudenaarde, op grond van de (toenmalige) Wet Marktpraktijken en consumentenbescherming met complete verwaarlozing van het recht op expressievrijheid, bevel was opgelegd om een artikel van hun website te halen, wegens slechtmaking van een (vermeend) currentiële onderneming, de *CVBA Prana Training & Coaching*.⁹¹ Het hof van beroep te Gent herstelde deze juridische flater en maakte duidelijk dat SKEPP geen onderneming was in de zin van de Wet Marktpraktijken waardoor een stakingsbevel in toepassing van deze wet dus niet mogelijk was.⁹²

Van twee leden van SKEPP werd in een andere zaak een schadevergoeding geëist van 400.000 euro wegens een volgens eiser lasterlijk artikel over een door hem geleid trainingsinstituut voor ondernemers, het *Carl Van de Velde Training Instituut*. Dit artikel werd gepubliceerd in het SKEPP-magazine en vervolgens ook gepost op de website van de vzw Evidence-Based

HRM. Omdat naar het oordeel van de rechtbank de vordering van eiser niet aantoonde dat de vraag tot beperking van verweerdensrecht van vrije meningsuiting noodzakelijk, pertinent en proportioneel was, werd de vordering als ongegrond afgewezen. Maar ook de tegenvordering wegens tergend en roekeloos werd afgewezen. Volgens het vonnis bewijzen de verweerdens niet dat eiser deze procedure voerde met de bedoeling de belangen van verweerdens te schaden, noch dat er sprake was van een grove fout of kwade trouw door eiser. Wel werd eiser veroordeeld tot het betalen van 8.400 euro rechtsplegingsvergoeding aan verweerdens.⁹³ Korte tijd later tekende eiser beroep aan, opnieuw met een vordering tot schadevergoeding van 400.000 euro. Maar ook het hof van beroep te Gent oordeelde dat “er niet de minste reden was om het recht van vrije meningsuiting” van de twee SKEPP-leden te beperken zoals gevorderd door Carl Van de Velde. Andermaal werd de tegenvordering afgewezen. Het hof was van oordeel dat “enige kwade trouw of lichtzinnigheid” in hoofde van eiser niet aangetoond was. Carl Van de Velde werd opnieuw veroordeeld tot het betalen van 8.400 euro rechtsplegingsvergoeding aan de twee SKEPP-leden.⁹⁴ Als gevolg van deze en andere SLAPPs tegen SKEPP is het online SKEPP-forum enkel nog toegankelijk voor geregistreerde gebruikers. De tekst op de SKEPP-website vermeldt: “Om te vermijden dat SKEPP blootgesteld wordt aan gerechtelijke acties tegen uitdrukkingen op het forum, is het voor buitenstaanders niet meer toegankelijk, noch via een browser, noch voor zoekrobots.”⁹⁵

Soms richten ondernemingen en hun zaakvoerders zich met SLAPPs ook tegen **activisten of NGOs**. Het vonnis in de zaak *Aannemingen Janssen NV t. Erik Vanobbergen* behandelt de vordering door een bouwpromotor tegen een persoon die al diverse procedures had aangespannen tegen het verlenen van een stedenbouwkundige vergunning voor een groot sloop- en bouwproject door de aannemer. In een eerste procedure gericht tegen de negatieve publiciteitscampagne die Vanobbergen en zijn medestanders voerden tegen het bouwproject, was het tot een dading gekomen, waarin Vanobbergen er zich contractueel toe verbond geen nieuwe procedures tegen het bouw-

93 Rb. Gent 29 november 2019, *cvba Carl Van de Velde Training Instituut t. P. Vermeren en B. Van de Ven*.

94 Gent 9 december 2021, *cvba Carl Van de Velde Training Instituut t. P. Vermeren en B. Van de Ven*, nr. 2021/8670.

95 <https://skepp.be/nl/forum-hoe-werkt-het>

88 Antwerpen, 23 juni 2010, *Görter t. Betz en Bonneux en Dirk Voorhoof*, ‘Een gediplomeerd arts is geen kwakzalver’, *De Juristenkrant* 2010/217, 2.

89 Cass. 12 januari 2012, *SKEPP, Betz en Bonneux t. Görter*, nr. C.10.0610 en Dirk Voorhoof, ‘Cassatie vernietigt veroordeling SKEPP’, *De Juristenkrant* 2012/243, 5.

90 Brussel 30 september 2014, *Görter t. Betz en Bonneux*, nr. 2012/AR/1812, *NJW* 2014/313, 938, noot Eric Brewaeys.

91 Voorz. Kh. Oudenaarde 10 maart 2011 en Dirk Voorhoof, ‘Slechtmaking van onderneming of vrijheid van kritiek in economische sfeer?’ Noot onder Voorz. Kh. Oudenaarde 10 maart 2011, *Autteurs & Media* 2012/4, 384-385.

92 Gent 8 april 2013, *SKEPP t. CVBA Prana Training & Coaching*, nr. 2011/AR/2317

project aan te spannen. Toen korte tijd later Vanobbergen in een open brief aanmaande om van het bouwproject af te zien, dagvaardde Aannemingen Janssen NV Vanobbergen. In de dagvaarding van Janssen werd gedreigd met een schadevergoeding van meerdere honderdduizenden euro. Tevens werd een dwangsom geëist van 50.000 euro per nieuwe inbreuk op de dading. Het vonnis maakt duidelijk dat de dadingsovereenkomst geenszins een beperking oplegde aan Vanobbergen om tegen het bouwproject actie te voeren of daarover zijn mening te uiten: het laten publiceren van een open brief in de media kon immers niet gelijk gesteld worden met het instellen van een juridische procedure. De vordering van Janssen werd daarom afgewezen, en bovendien werd eiser veroordeeld wegens tergend en rockeloos geding (cfr. *infra*).⁹⁶

Een vonnis van de rechtbank te Leuven wijst op het intimiderend karakter van aan vordering door een projectontwikkelaar betrokken bij een omvangrijk stedenbouwkundig project. De NV *Resiterra* voerde aan dat een VZW, het *Leuvens Historisch Genootschap*, en hun voorzitter en woordvoerder, Raymond Kenis, rechtsmisbruik pleegden door beroep aan te tekenen tegen verschillende stedenbouwkundige en omgevingsvergunningen die werden afgeleverd tot realisatie van het bouwproject waarin Resiterra betrokken is. Daar bovenop eiste de projectontwikkelaar ook een schadevergoeding omdat het Leuvens Historisch Genootschap en hun voorzitter misleidende en beledigende informatie over Resiterra en het bouwproject hadden verspreid. Resiterra eiste provisioneel een schadevergoeding van 100.000 euro. Het vonnis laat er geen onduidelijkheid over bestaan dat de verweerders het recht hadden om juridisch de vergunningen in verband met het bouwproject aan te vechten en dat van rechtsmisbruik door het Leuvens Historisch Genootschap geen sprake was. Het vonnis merkt op dat het eerder Resiterra zelf was die leek misbruik te maken van rechtsprocedure: "Mede in het licht van de zeer omvangrijke vordering (namelijk een voorlopige schadevergoeding van 100.000 euro) die Resiterra NV instelt, kan aldus de indruk rijzen dat Resiterra NV onderhavige procedure aanwendt voor een ander doel dan waarvoor ze is bestemd". Nog volgens het vonnis doet dit "gerede twijfel rij-

96 Rb. Antwerpen, afd. Antwerpen (K. AB14) 4 november 2020, *Aannemingen Janssen NV vonnis t. Erik Vanobbergen*. Zie ook www.apac.be/2021/05/05/rechtbank-verwerpt-intimidatie-van-actiegroep-door-projectontwikkelaar/

zen bij de goede trouw van Resiterra NV in deze zaak". Het vonnis wijst ook de vordering af in verband met de misleidende en lasterlijke publicaties door het Leuvens Historisch Genootschap, omdat die publicaties vallen onder de vrijheid van meningsuiting en te kaderen zijn in de polemiek rond het bouwproject, polemiek die eenzijdig en ongenuanceerd kan zijn, met zelfs overdrijving en uitvergoting. De CEO van een projectontwikkelaar betrokken in grote stedenbouwkundige projecten met een maatschappelijke impact moet overigens een zekere mate van kritiek, hoe ongenuanceerd ook, kunnen verdragen. Het vonnis wijst de vordering van Resiterra af als ongegrond en veroordeelt de projectontwikkelaar tot de gerechtskosten voor een bedrag van 3.600 euro.⁹⁷

Ook de bescherming van intellectuele rechten kan als rechtsbasis worden aangewend om een procedure op te starten tegen een actiegroep of NGO die kritiek uit op het beleid of op bepaalde producten van een bedrijf. Een voorbeeld hiervan is de procedure tegen *Greenpeace* wegens inbreuk op het auteursrecht en merkenrecht rond het figuurtje *Maya de Bij van Studio 100*. In 2018 lanceerde Greenpeace een campagne waarmee het kritiek uitte op het mediabedrijf Studio 100 omdat het met populaire kinderfiguurtjes zoals Maya de Bij reclame liet maken voor bereide vleeswaren, die volgens de Wereldvoedselorganisatie als kankerwekkend zijn gecatalogeerd. Met de campagne probeerde Greenpeace druk te zetten op Studio 100 om geen contracten meer af te sluiten met vleesproducenten die hun marketingtechnieken op kinderen richten, zoals met Samson hespenworst, K3 kipfilet, en Maya- en Plop gevogelteworst. Greenpeace liet in een parodiërende videospot Maya de Bij kindersigaretten aanprijzen. Plots stopt het geanimeerd filmpje en komt er een zwart scherm, met de tekst: "Maya-sigaretten bestaan niet. Maar er zijn wel Maya-producten die de gezondheid van je kinderen kunnen schaden. De waarheid op MayaLight.be, Greenpeace". Op die website gaf Greenpeace uitleg over de Maya-campagne en de problematiek van reclame met kinderfiguurtjes voor ongezonde voeding. Al snel volgde een reactie van Studio 100. Greenpeace werd gedagvaard

97 Rb. Leuven 20 april 2021, *NV Resiterra t. VZW Leuvens Historisch Genootschap en R. Kenis*, nr. 20/531/A. Zie ook www.apac.be/2021/05/05/rechtbank-verwerpt-intimidatie-van-actiegroep-door-projectontwikkelaar/ en www.apac.be/2019/04/15/projectontwikkelaars-intimideren-burgers-met-rechtszaken/

en verweten met deze "schandelijke campagne" inbreuk te plegen op de auteursrechten en het merkenrecht van Studio 100. Greenpeace voerde aan dat de spot géén reclameboodschap was voor Maya-sigaretten, - die immers ook niet bestaan -, maar dat de campagne kritiek formuleerde op de advertentiepraktijken van Studio 100. Greenpeace meende zich vooral te kunnen beroepen op de expressievrijheid, het recht op kritiek en vooral op de parodie-exceptie van artikel XI.190, 10° van het Wetboek Economisch Recht (WER). In een vonnis van 4 april 2019 vond de voorzitter van de ondernemingsrechtbank te Brussel dat Greenpeace inbreuk had gepleegd op het auteursrecht van Studio 100 omdat de parodie niet "volmaakt" was.⁹⁸ Volgens de rechtbank was er evenwel geen merkinbreuk, en twee van de drie concrete eisen van Studio 100 werden afgewezen: Greenpeace werd niet verplicht om er bij de Belgische mediabedrijven op aan te dringen de kwestieuze spot van hun website te verwijderen, noch om het vonnis gedurende één maand op de startpagina van de website van Greenpeace te publiceren. Deze eis van Studio 100 vond de rechtbank een disproportionele inmenging in de expressievrijheid van Greenpeace. Studio 100 is ook veroordeeld tot een deel van de kosten van het geding, omdat, aldus het vonnis, beide partijen "in meerdere of mindere mate in het ongelijk zijn gesteld". Omdat Greenpeace van oordeel is dat de rechtsprocedure en de eis van Studio 100 tot stopzetting van de campagne een onbetamelijke beperking willen opleggen aan de campagne van Greenpeace en hun gerechtvaardigde kritiek op Studio 100 als onderdeel van een maatschappelijk debat, is tegen het vonnis beroep aangetekend.⁹⁹

98 Voorz. Nederlands-talige ondernemingsrechtbank Brussel 4 april 2019, *Studio 100 nv en Waldemar-Borsens Stifting t. Greenpeace Belgium vzw*

99 Zie ook Dirk Voorhoof, 'Studio 100, Maya de Bij en Greenpeace: misbruik van auteursrecht en parodie', *De Juristenkrant* 2018/373, 15 en *VRTNWS*, Opinie 14 september 2018, www.vrt.be/vrtwts/nl/2018/09/14/opinie-dirk-voorhoof-maya-de-bij-en-greenpeace/ en Dirk Voorhoof, 'Ondernemingsrechtbank velt Salomonsoordeel over Greenpeacecampagne met Maya de Bij,'

De Juristenkrant 2019/388, 4-5 en 'Studio 100 en Greenpeace beide tevreden met Maya de Bij-vonnis', *Apache*, gastbijdrage 2 mei 2019

www.apache.be/gastbijdragen/2019/05/02/studio-100-en-greenpeace-beide-tevreden-met-maya-de-bij-vonnis/. Voor een ander voorbeeld van een roekeloze procedure, zie ook de vordering in kort geding door de Koninklijke Belgische Voetbalbond (KBVB) tegen uitgeverij Van Haelwijk naar aanleiding van de publicatie van een (jaar)boek over het Belgische voetbal met op de cover enkele Rode Duivels: Dirk Voorhoof, 'Het portretrecht van de Rode Duivels, de Belgische Voetbalbond en het recht op informatievrijheid', *Noot onder Brussel* (Kort Ged.) 12 november 2013, *Auteurs & Media* 2014/3-4, 265-271

SLAPPs en ongewenste intimiteiten

Zowat 10 jaar geleden, dus nog voor de golf van de #MeToo verontwaardiging, pakte ook ex-journalist en politicus Pol Van Den Driessche uit met een dagvaarding die als intimiderend en roekeloos kan worden aangemerkt. De dagvaarding was een reactie op een artikel in *Humo* onder de titel: "Pol Van Den Driessche: 20 jaar seksuele intimidatie. DSK in Vlaanderen". Het artikel rapporteerde in essentie, aan de hand van verschillende getuigenissen, dat Pol Van Den Driessche zich in zijn professionele omgeving als journalist en later als politicus, handtastelijk gedroeg ten aanzien van vrouwen. Pol Van Den Driessche achtte door het Humo-artikel zijn eer en goede naam op lasterlijke wijze aangetast. Het had ook zijn aspiraties voor burgemeester van de Stad Brugge gedwarsboemd en hij eiste een schadevergoeding van 625.000 euro. Het vonnis van de burgerlijke rechtbank te Leuven van 22 mei 2013 in de zaak Pol Van Den Driessche tegen Humo-journalist Jan Antonissen bevestigt dat media en journalisten aanspraak maken op een verregaande bescherming van de expressievrijheid bij het rapporteren van getuigenissen over seksueel grensoverschrijdend gedrag.¹⁰⁰ Volgens de rechtbank mocht de journalist in kwestie aannemen dat de getuigen die hij aanvoerde "voldoende geloofwaardig waren en dat het globaal beeld dat uit de verschillende getuigenissen naar voren kwam, met de werkelijkheid overeen kwam". De rechtbank vindt niet dat Humo-journalist Jan Antonissen foutief of onrechtmatig heeft gehandeld, en verklaarde daarom de vordering van Pol Van Den Driessche tot betaling van een schadevergoeding ongegrond. Van Den Driessche werd tot de gerechtskosten veroordeeld, inclusief de rechtsplegingsvergoeding voor Jan Antonissen voor een bedrag van 11.000 euro.¹⁰¹ Vooral de gevorderde schadevergoeding à rato van 625.000 euro die geëist werd van de HUMO-journalist gaf in deze zaak de stellige indruk van een intimiderende vordering. Wat opvalt is dat de motivering van het vonnis nauw aansluit bij de manier waarop ook het EHRM dit soort zaken is gaan beoordelen.¹⁰² Deze rechtspraak maakt duidelijk dat het journalistiek rap-

100 Zie ook EHRM 10 december 2020, *Tölle/Kroatijë*

101 Rb. Leuven 22 mei 2013, P. Van Den Driessche t. J. Antonissen en Humo, *Auteurs & Media* 2020/, 418

102 EHRM 10 juli 2012, *Erla Hlynisdóttir/IJsland*; EHRM 21 oktober 2014, *Erla Hlynisdóttir/IJsland (nr. 2)* en EHRM 10 december 2020, *Tölle/Kroatijë*. Zie ook Flutura Kusari en Dirk Voorhoof, 'Conviction of journalist for reporting about sex abuses in a Christian rehabi-

porteren over getuigenissen van seksueel grensoverschrijdend gedrag niet onrechtmatig is, indien gesteund op betrouwbaar bronnenmateriaal. Zelfs al berokkent een dergelijke journalistieke rapportering schade aan de eer en goede naam van de betrokkene, dan nog is dit geen voldoende reden om een journalist te veroordelen, gelet op de expressievrijheid en het maatschappelijk belang dat met dit soort journalistieke verslaggeving is verbonden. Ook het vaak ingeroepen principe van het vermoeden van onschuld is in dit soort rapportering geen voldoende argument om de journalistieke verslaggeving over zaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag te verhinderen of als onrechtmatig aan te merken.¹⁰³ Volgens het EHRM moet voorrang gegeven worden aan de waakhondfunctie van de media en de journalistiek om op verantwoorde wijze te berichten over zaken van maatschappelijk belang.¹⁰⁴

Tergend en roekeloos geding

Dit verkennend overzicht van SLAPPs in België toont aan dat het fenomeen niet onbekend is en recentelijk meer aan de oppervlakte is gekomen. Hoewel op zich de uitkomst voor de slachtoffers van SLAPPs wel op een positieve noot eindigt in termen van de finale rechterlijke uitspraak, tonen de voorbeelden aan dat er in België geen specifieke procedurele waarborgen zijn om in de beginfase of in een vroeg stadium van de procedure de SLAPP af te wijzen. Soms wordt pas na jarenlang procederen door de rechtbank of het hof geoordeeld dat de eis of de vordering tegen een journalist, actiegroep of NGO ongegrond was. In vele gevallen waren er wel verschillende stappen nodig, soms tot en met het Hof van Cassatie en uitzonderlijk het EHRM, om duidelijk te maken dat de gewraakte publicatie, reportage, actie of boodschap beschermd was door de (journalistieke) expressie- en informatievrijheid waarop verweerders zich daadwerkelijk konden beroepen. Sommige

litration centre violated Article 10 ECHR, *Strasbourg Observers* 12 november 2014, <http://strasbourgobservers.com/2014/11/12/conviction-of-journalist-for-reporting-about-sex-abuses-in-a-christian-rehabilitation-centre-violated-article-10-echr> en Dirk Voorhoof, 'Intrafamiliaal geweld en expressievrijheid', *De Juristenkrant* 2021/426, 3

103 Dirk Voorhoof, 'Trial by media' en persvrijheid: fundamentele rechten zijn geen knuppel', *De Juristenkrant* 2020/415, 12-13

104 Zie ook Jan Nolf, 'Waakhond mag nog blaffen', *De Morgen* 23 mei 2013, www.demorgen.be/nieuws/waakhond-mag-nog-blaffen-55dad36a/

zaken zijn nog in behandeling en er moet dus afgewacht worden of de verweerders finaal aan het langste eind zullen trekken.¹⁰⁵

Het enige tegengewicht dat het Belgisch recht biedt in dit soort procedures situeert zich helemaal op einde van de rechtsgang, namelijk wanneer de vordering van eisers door de rechter als tergend en roekeloos wordt beoordeeld. De verweerders in dit soort zaken kunnen immers een tegenvordering instellen wegens *procesmisbruik of tergend en roekeloos geding*. Een vordering is tergend of roekeloos wanneer zij werd ingesteld met lichtzinnige ondoordachtetheit met de bedoeling om te schaden of om het proces nodeeloos te rekken. Het voeren van een tergend en roekeloos geding is te beschouwen als een fout, die aanleiding kan zijn tot een vordering in schadevergoeding op grond van artikel 1382 BW. Krachtens artikel 780bis Ger.W. kan het aanwenden van de rechtspleging voor kennelijk onrechtmatige doeleinden ook worden gesanctioneerd met een geldboete tot 2.500 euro, onverminderd de schadevergoeding die kan gevorderd worden.¹⁰⁶ In strafzaken bieden de artikels 159, 191 en 212 Sv. de mogelijkheid om uitspraak te doen over de vordering van de beklagde tegen de burgerlijke partij tot vergoeding van de schade die hem door de vervolging werd berokkend (*infra*).

Er is uiteraard *het recht op toegang tot de rechter* en het recht om grieven voor te leggen aan de rechtbank. Maar de concrete uitoefening van dit recht moet wel binnen de perken blijven van de normale uitoefening van dat recht door een bedachtzaam en zorgvuldig persoon en mag niet bedoeld zijn om de tegenpartij doelbewust te schaden. Maar zelden is door de verweerders in SLAPP-procedures een tegenvordering ingesteld wegens tergend en roekeloos geding. Waar het wel gebeurt wordt deze tegenvordering vaak lachend door de rechter, zonder veel motivering, afgewezen. De rechtspraak stelt zich terughoudend op, want de bijzondere intentie die de tergend en roekeloze vordering kenmerkt moet kennelijk aanwezig zijn.¹⁰⁷ Vooral zaken

105 Zie o.a. de zaak *de Bonvoisin t. UGent, Studio 100 t. Greenpeace, Engel t. Van Ranst en VZW Viruswaaizin t. Dirk Draulans*.

106 Merk op dat deze sanctie voorzien is in art. 780bis Ger.W. niet kan worden opgelegd in strafzaken, dus ook niet in geval van tergende of roekeloze rechtstreekse dagvaarding, cfr. *infra*

107 Zie ook Luc Lamine, Bruno Schoenaerts en Cindy Vaes, *Het tergend en roekeloos geding*, Antwerpen Intersentia, 2003, https://bib.kuleuven.be/rbib/collectie/archieven/boeken/lamine-tergendroekeloosgeding_2003.pdf

van vermeende reputatieschade of inbreuk op de privacy van private personen veronderstelt een grondige belangenafweging tussen de rechtsbelangen beschermd door artikel 8 en artikel 10 EVRM, rekening houdend met verschillende factoren die in de afweging moeten worden betrokken.¹⁰⁸ In dat soort zaken is het delicaat om te voortvarend de vordering als tergend en roekeloos te kwalificeren.

Toch is in een paar gevallen van SLAPPs tegen media of activisten de *tegenvordering wegens tergend en roekeloos geding* door de rechter toegewezen. Uit een vonnis van 5 oktober 1998 blijkt dat een journalist op een correcte en zorgvuldige manier verslag had uitgebracht over een lopend strafonderzoek en over de veroordeling door de correctionele rechtbank van bepaalde militieumisdrijven. Het feit dat door de veroordeelden toch een civiele procedure in schadevergoeding was ingeleid en voortgezet, achtte de rechtbank intemiderend voor de journalist en diens informant, waardoor sprake was van tergend en roekeloos geding, met een veroordeling tot een schadevergoeding van 200.000 BEF (4.960 EUR) tot gevolg.¹⁰⁹ Het hof van beroep te Antwerpen bevestigde deze veroordeling, met de overweging “dat de professionele faam, de goede naam en goede werking van een advocaat zowel als van een journalist geschaad worden door een eis zoals deze (...); dat trouwens aanemelijk is dat appellanten precies hun schadeverwekkende eis bij wijze van afschrikking instelden om geïntimeerden ervan te doen afzien nog in het openbaar wederrechtelijke feiten aan te klagen waarvoor zij aansprakelijk zouden kunnen worden gesteld”.¹¹⁰

Ook in een andere zaak werd een tegenvordering toegewezen, *in casu* van 50.000 BEF (1.240 EUR). De rechtbank was van oordeel dat een civiele vordering van 50.000 euro tegen de auteur van enkele kritische publicaties er niet mag op gericht zijn om “de vrijheid van meningsuiting plat te slaan”. Volgens het vonnis wordt de vrijheid van meningsuiting teniet gedaan “door het formuleren van exorbitante eisen tot vergoedingen”. Ook hier was er sprake

108 Dirk Voorhoof, ‘Freedom of Expression versus Privacy and the Right to Reputation. How to Preserve Public Interest Journalism’, in Stijn Smet and Eva Brems (eds.), *When Human Rights Clash at the European Court of Human Rights. Conflict or Harmony?* 2017, Oxford University Press, 148-170

109 Rb. Turnhout 5 oktober 1998, *Auteurs & Media* 1999/1, 103

110 Antwerpen 14 mei 2001, *Auteurs & Media* 2002/3, 281

van tergend en roekeloos geding.¹¹¹ Een vordering tot schadevergoeding naar aanleiding van bepaalde acties door verweerders werd door de rechtbank eveneens aangemerkt als het uitvoeren van “ongeoorloofde druk” en het inschakelen van de rechtbank “op een misbruikelijke wijze”, waardoor eisers veroordeeld werden wegens tergend en roekeloos geding. Voor de rechtbank was het duidelijk “dat de verwerende partijen kosten dienden te maken om hun verdediging te organiseren en daardoor een schade hebben geleden door de onzorgvuldigheid van de eisende partijen (...) Bovendien brengt elk proces onvermijdelijk een spanning teweeg waardoor een morele schade bestaat die ook voor vergoeding in aanmerking moet kunnen komen”.¹¹²

Van bijzondere aard was de toekenning van de tegenvordering wegens tergend en roekeloos geding in een procedure tegen de *Sunday Times*. Voor de rechtbank te Brussel werd de publicatie van een recht van antwoord gevorderd in de *Sunday Times*, als reactie op een artikel dat eerder in die krant was gepubliceerd en waarin eiser ter sprake kwam. Eiser voerde aan dat hij in België schade had geleden door het feit dat ook exemplaren van de *Sunday Times* in België verspreid waren. Voor de rechtbank was het evenwel duidelijk dat de Brusselse rechtbank niet bevoegd was om de publicatie van een recht van antwoord te bevelen aan de Britse krantengroep *Times Newspapers Ltd*. Het vonnis liet er geen twijfel over bestaan dat het een tergend en roekeloos geding betrof. De rechtbank was van oordeel dat “le demandeur a agi avec une légèreté coupable et a fait preuve de malice dans la présente affaire. Il a saisi les tribunaux d’un ordre juridique manifestement incompétent et se livrant à un véritable ‘forum shopping’”. Het was dus “de manière totalement abusive et irréféchie” dat eiser deze rechtsvordering had aangespannen. Hij werd veroordeeld tot een schadevergoeding aan *Times Newspapers Ltd*. voor een bedrag van 10.000 euro, met daar bovenop, in toepassing van artikel 780bis Ger.W. ook nog de maximale geldboete van 2.500 euro.¹¹³

Ook in de eerder vermelde zaak *Annemingen Janssen NV t. Erik Vanobbergen* had de rechtbank weinig moeite om de vordering wegens tergend en

111 Rb. Veurne 18 februari 2000, *Auteurs & Media* 2000/3, 341

112 Rb. Gent 6 november 2002, *NJW* 2003, 748

113 Rb. Brussel (14de K.) 28 juni 2011, *Reynald Temarii t. Times Newspapers Limited en John Withrow*

roekeloos geding toe te wijzen, naar aanleiding van een vordering wegens een open brief waarin verweerder eiser had opgeroepen een groot bouwproject te stoppen.¹¹⁴ Volgens de rechtbank is het “duidelijk dat Janssen onderhavige procedure enkel heeft opgestart om de heer Vanobbergen onder druk te zetten om in de toekomst geen negatieve uitlatingen aangaande het project meer te uiten”, met verwijzing naar de dreiging in de inleidende dagvaarding van een schadevergoeding “van meerdere honderden duizenden Euros” en een “ontiegelijk hoge dwangsom van maar liefst 50.000,00 euros, per dag per inbreuk”. Een dergelijke proceshouding strookt helemaal niet met wat mag verwacht worden van een “normaal zorgvuldige en vooruitziende en procespartij”, reden waarom de eiser in dit geding werd veroordeeld tot 1.000 euro schadevergoeding wegens tergend en roekeloos geding.

Wat opvalt is dat de zeldzame keren dat eisers werden veroordeeld wegens tergend en roekeloos geding of procesmisbruik, de toegekende schadevergoedingen aan verweerders, eventueel in combinatie met de aan hen toegewezen rechtsplegingsvergoeding, slechts een minimale compensatie zijn voor de financiële kosten voor verweerders om hun recht op expressievrijheid in rechte erkend en gevrijwaard te zien. Verwacht mag worden dat de rechtscollages een inspanning doen om de negatieve impact van SLAPPs op verweerders of gedaagden ernstig te nemen zodat de aan hen toegewezen rechtsplegingsvergoeding in combinatie met de aan hen toegewezen schadevergoeding een *reële en faire compensatie* vormen voor de gemaakte kosten en het geleden nadeel naar aanleiding van het tergend en roekeloos geding tot inperking van het recht op expressievrijheid.¹¹⁵

Volgens het vonnis in de eerder vermelde zaak *Viruswaanzin t. Braeckman en Draulans* is het overigens niet mogelijk om in een strafzaak via een burgerlijke tegenvordering een schadevergoeding wegens tergend en roekeloos geding te bekomen in geval van een vrijspraak van de rechtstreeks gedaagden, zelfs al betreft het een manifeste vorm van SLAPP. Het vonnis van 11 oktober 2021 van de *correctionele rechtbank te Gent* poneert dat de

114 Rb. Antwerpen (K. AB14) 4 november 2020, *Aanmeningen Janssen NV vonnis t. Erik Vanobbergen*.

115 Zie ook EHRM 12 oktober 2021, *The Association of Investigative Reporters and Editorial Security of Moldova en Sanduța/Moldavië* (§§ 21 en 25-26), waarin het Hof vaststelde dat het ontbreken van enige compensatie of vergoeding aan een journalistenvereniging en een journalist die eerst werden veroordeeld, maar final werd vrijgesproken voor laster, in strijd was met artikel 10 EVRM

correctionele rechtbank onbevoegd is “om kennis te nemen van vorderingen die gesteund zijn op een bewezen verklaard misdrijf. De tegenvordering van de (...) gedaagde wegens tergend en roekeloos geding is gesteund op een voorgehouden vorderingsrecht ten aanzien van de rechtstreeks dagende partij, voortspuitende uit een vermeend door de rechtstreeks dagende partij gestelde onrechtmatige daad (art. 1382 BW). Dit voorgehouden recht vindt evenwel geen grondslag in enig strafbaar feit dat de rechtstreeks dagende partij ten aanzien van de (...) gedaagde zou hebben gepleegd. De rechtbank is bijgevolg niet bevoegd om kennis te nemen van deze tegenvordering uitgaande van de (...) gedaagde”.¹¹⁶ Het vonnis creëert de indruk dat de meest agressieve vormen van SLAPP, namelijk via een rechtstreekse dagvaarding voor de strafrechter, geen aanleiding kunnen geven tot enige maatregel tegen degenen die met een tergend en roekeloos geding misbruik hebben gemaakt van justitie en de expressievrijheid en het recht op informatie van het publiek bedreigen: de strafrechter kan volgens dit vonnis immers geen kennis nemen van een civiele tegenvordering door de gedaagden, terwijl artikel 780bis Ger.W. dat de mogelijkheid voorziet van een geldboete tot 2.500 euro wegens tergend en roekeloos geding expliciet de toepassing van dit artikel uitsluit in strafzaken. De toewijzing van een rechtsplegingsvergoeding van 3.600 euro aan de vrijgesproken gedaagden in de zaak *Viruswaanzin t. Braeckman en Draulans* komt geenszins tegemoet aan de reële kostprijs en schade voor de gedaagden, voor justitie en voor de samenleving en is een onvoldoende repliek tegen het de in gang gezette SLAPPs in strafzaken wegens vermeende laster, eerroof of belediging.

In contrast met het vonnis van 11 oktober 2021 van de correctionele rechtbank te Gent, ging de *correctionele rechtbank te Mechelen in een vonnis van 9 december 2021* wel in op een tegenvordering wegens tergend en roekeloos geding.¹¹⁷ In deze zaak ging de tegenvordering uit van *professor Van Ranst* in reactie op de nieuwe rechtstreekse dagvaarding door *Willem Engel* wegens vermeende laster (cfr. *supra*). De correctionele rechtbank achtte zich niet enkel bevoegd om te oordelen over de tegenvordering van Van Ranst wegens tergend en roekeloos geding, maar heeft deze tegenvordering ook

116 Rb. Oost-Vlaanderen, afd. Gent (K. G28MA) 11 oktober 2021, *VZW Viruswaanzin - Folie Virus t. Johan Braeckman en Dirk Draulans*. Tegen dit vonnis is beroep aangetekend

117 Corr. Antwerpen, afd. Mechelen (Kamer MC1) 9 december 2021, *Willem Engel t. Marc Van Ranst*

effectief toegewezen. De rechtbank verwijst naar de artikels 159, 191 en 212 Sv. die inderdaad de strafrechter (respectievelijk de politierechter, de correctionele rechtbank en het hof van beroep) de mogelijkheid geven om uitspraak te doen over de vorderingen van de beklagde tegen de burgerlijke partij tot vergoeding van de schade die hem door de vervolging werd berokkend.¹¹⁸ Het vonnis verduidelijkt: “Wanneer een partij de bedoeling heeft om een tegenpartij schade te berokkenen of wanneer zij haar recht om in rechte op te treden uitoefent op een wijze die de perken van de normale uitoefening van dat recht door een bedachtzaam en zorgvuldig persoon kennelijk te buiten gaat, heeft een procedure een roekeloos en tergend karakter. De rechter oordeelt onaantastbaar, op grond van het geheel van de omstandigheden van de zaak, of er proceduremisbruik is”. Volgens de rechtbank oefende Engel zijn recht om in rechte op te treden niet uit als een bedachtzaam en zorgvuldig persoon en had hij kennelijk de bedoeling om Van Ranst schade te berokkenen. Door deze onzorgvuldige houding van Engel heeft Van Ranst materiële schade geleden (zoals administratiekosten, verplaatsingskosten en voorbereidingstijd) alsook morele schade, in de vorm van reputatieschade en de zorgen waarmee een juridische procedure gepaard gaat. Aan Van Ranst werd naar billijkheid een schadevergoeding toegewezen van 4.000 euro.¹¹⁹

Wat te doen?

Zoals in de inleiding is toegelicht liggen op Europees niveau voorstellen ter tafel om op een meer proactieve en efficiënte manier SLAPPs te voorkomen, in een vroeg stadium te beëindigen of finaal op een of andere wijze te sanctioneren. Eenvoudig zal deze oefening niet zijn, o.a. wegens de beperkte rechtsbasis voor de EU en de problematiek van het formuleren van een operationele definitie van SLAPPs. Ongetwijfeld verdient de omschrijving van SLAPPs zoals geformuleerd in het *EU Democracy Action Plan 2021* nog verdere verfijning om in de praktijk SLAPPs te kunnen identificeren en daar in rechte, bij het begin, tijdens of op het einde van de gevoerde procedure, con-

sequenties aan te verbinden. De omschrijving als “groundless or exaggerated lawsuits initiated by state organs, business corporations or powerful individuals against weaker parties who express criticism or communicate messages that are uncomfortable to the litigants, on a matter of public interest”, is een goede aanzet, maar biedt onvoldoende houvast.¹²⁰ In het rapport “*The Use of SLAPPs to Silence Journalists, NGOs and Civil Society*” voorgelegd aan het Europees Parlement in juni 2021 wordt de notie SLAPP een stap verder geoperationaliseerd. Voorgesteld wordt om als SLAPP te beschouwen “a claim that arises from a defendant’s public participation on matters of public interest and which lacks legal merits, is manifestly unfounded, or is characterised by elements indicative of abuse of rights or of process laws, and therefore uses the judicial process for purposes other than genuinely asserting, vindicating or exercising a right”.¹²¹ In december 2021 maakte ook de Raad van Europa bekend dat gewerkt wordt aan een aanbeveling door het Comité van Ministers.¹²² Het recente voorstel van Richtlijn van de Europese Commissie en vooral Aanbeveling 2022/758, beide van 27 april 2022 (cfr. *supra*) zetten ondertussen verder de krijtlijnen uit hoe bescherming te bieden aan personen die deelnemen aan het publiek debat en geconfronteerd worden met SLAPPs en welke aanpak aangewezen is tegen “kennelijk ongegronde of onrechtmatige gerechtelijke procedures (...) met volledige eerbiediging van de democratische waarden en de grondrechten”.

Uit dit *verkennend onderzoek* is gebleken dat in het recente verleden *ook in België* journalisten, media, NGOs en academici geconfronteerd werden met SLAPPs. Er is evenwel nood aan het vollediger in kaart brengen van SLAPPs in België, aangezien de rapportering in deze bijdrage zeker niet exhaustief is. Deze rapportering maakt wel duidelijk dat ook België niet ontsnapt op wat door de Commissaris voor de Rechten van Mensen eerder is signaleerd,

¹²⁰ European Commission, *The European Democracy Action Plan 2021*, 14-15, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0790&from=EN>. Zie ook EU Citizen Ad Hoc Request – SLAPP in the EU context, May 2020, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/ad-hoc-literature-review-analysis-key-elements-slapp_en.pdf

¹²¹ [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/694782/IPOL_STU\(2021\)694782_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/694782/IPOL_STU(2021)694782_EN.pdf)

¹²² Deze aanbeveling wordt voorbereid door een expertencomité, het Comité of Experts on Strategic Lawsuits against Public Participation (MSI-SLP): <https://rm.coe.int/cdmsi-2022-001-long-report-cdmsi-20th-pleinary-1-3-december-2021-en-fin/1680a55d26> en <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/msi-slp>. Zie ook www.ccpmf.eu/wp-content/uploads/2021/03/The-Need-for-a-Council-of-Europe-Recommendation-Final-1.pdf

¹¹⁸ Zie ook Cass. 20 december 2017, *Rechtskundig Weekblad* 2018-19, afl. 38, 1502 e.v. met noot S. Van Overbeke

¹¹⁹ Zie ook Dirk Voorhoof, ‘Van Ranst vrijuit na tergend en roekeloos geding’, *De Juristenkrant* 2021/440, 6-7 en <http://legalthumanacademy.org/slapps-also-an-issue-in-belgium/>

namelijk dat in tal van Europese landen SLAPPs steeds vaker voorkomen: het gaat om "a long-standing problem but one that has been increasing in magnitude in recent months".¹²³ Ook een aantal recente rapporten bevestigen de urgente nood om SLAPPs in te dijen.¹²⁴

SLAPPs, zo blijkt, kunnen *zeer diverse vormen* aannemen en in *verschillende gradaties* voorkomen. Sommige SLAPPs hebben zelfs enige pertinente rechtsgrond, terwijl de vordering toch gedomineerd door misbruik van procedure of overmatige schadeclaims. Soms zou ook een klacht voor de Raad voor de Journalistiek kunnen volstaan (met de mogelijkheid van een minnelijke schikking), of een verzoek tot recht van antwoord, maar in de praktijk blijken de eisers met SLAPPs juist te kiezen voor een meer intimiderende aanpak. In een aantal gevallen mikken deze procedures op een publicatie-, uitzend- of verspreidingsverbod of op een bevel tot onmiddellijke verwijdering van wat online staat. SLAPPs zijn meestal gericht tegen journalisten en media, vooral tegen onderzoeksjournalistiek. Maar ook NGOs en mensenrechten- en milieuactivisten, wetenschappers en actiegroepen krijgen met SLAPPs af te rekenen, net zoals online nieuwsplatforms of internet providers.¹²⁵ Soms wijken SLAPPs uit naar een andere jurisdictie omdat daar voor eisers een gunstiger perspectief is om de schadeclaim behandeld en toegewezen te zien, dan wel omdat daardoor de verweerders op extra kosten worden gejaagd door zich in een andere jurisdictie in rechte te moeten laten vertegenwoordigen (zgn. *libel tourism of forum shopping*).¹²⁶ De dreiging met een rechtsoverdring kan aanleiding geven tot de stopzetting van de

123 www.coe.int/en/web/commissioner/-/time-to-take-action-against-slapps

124 Article 19, *SLAPPs against journalists across Europe*, March 2022, <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2022/03/A19-SLAPPs-against-journalists-across-Europe-Regional-Report.pdf> en CASE, *Shutting out criticism. How SLAPPs threaten European Democracy*, March 2022, <https://static1.squarespace.com/static/512901e7c623033e212f326/t/623897f6f5eb056c82fe2681/1647876093121/CASE+report+SLAPPs+Europe.pdf>

125 Zie *Recommendation CM/Rec(2018)2 of the Committee of Ministers to member States on the roles and responsibilities of internet intermediaries*, 7 March 2018, waarin de aanbeveling dat "State authorities should consider the adoption of appropriate legislation to prevent strategic lawsuits against public participation (SLAPP) or abusive and vexatious litigation against users, content providers and intermediaries which is intended to curtail the right to freedom of expression", https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?Objec-tID=0900001680790e14

126 Zie Dirk Voorhoof, 'Abuse of "forum shopping" in defamation case and freedom of academic expression', *Strasbourg Observers Blog* 8 maart 2011, <http://strasbourgobservers.com/2011/03/08/abuse-of-%e2%80%98forum-shopping%e2%80%99-in-defamation-case-and-freedom-of-academic-criticism/>

journalistieke rapportering of tot een dading: maar zowel klagers als media of journalisten zijn zuinig met informatie over dit soort gevolgen van dreiging van of met SLAPPs. De meeste procedures situeren zich voor de civiele rechtbanken (in kort geding of op basis van artikel 1382 BW), maar recent werden ook strafzaken geïnitieerd, o.a. ook via rechtstreekse dagvaarding, op basis van de beschuldiging van laster in toepassing van de artikelen 443 en 444 Sw. Meestal gaat het om vermeende reputatieschade, aantasting van de eer en goede naam of laster of belediging. In een aantal zaken werd de schending aangevoerd van het recht op afbeelding of portretrecht, of betrof het een dagvaarding of klacht wegens inbreuk op de privacy, schending van de wet bescherming persoonsgegevens, belaging of inbreuk op intellectuele rechten.

De negatieve gevolgen van SLAPPs zijn kernachtig samengevat in de EU-Aanbeveling 2022/758 van 27 april 2022: "Kennelijk ongegronde of onrechtmatige gerechtelijke procedures tegen publieke participatie kunnen nadelige gevolgen hebben voor de geloofwaardigheid en de reputatie van met name journalisten en mensenrechtenverdedigers en hun financiële en andere middelen uitputten. Ook kunnen zij psychologisch zwaar wegen op hun doelwitten en hun gezinsleden. Kennelijk ongegronde of onrechtmatige gerechtelijke procedures tegen publieke participatie brengen het gevaar met zich mee dat journalisten en mensenrechtenverdedigers niet in staat zijn hun activiteiten uit te oefenen. Als gevolg van dergelijke procedures kan de bekendmaking van informatie over een zaak van openbaar belang worden vertraagd of zelfs geheel onmogelijk worden gemaakt. Het feit dat er dergelijke procedures bestaan, kan, meer in het algemeen, een afschrikkend effect hebben op de werkzaamheden van journalisten en mensenrechtenverdedigers in het bijzonder, doordat dit bijdraagt aan zelfcensuur in afwachting van mogelijke toekomstige gerechtelijke procedures, met als gevolg dat het openbaar debat verschaalt ten koste van de hele samenleving. De duur van de procedures, de financiële druk en de dreiging met strafrechtelijke sancties zijn krachtige instrumenten om kritische stemmen te intimideren en tot zwijgen te brengen".

Hoe dan ook zal een *rechtvaardig evenwicht* moeten gevonden worden tussen het belang om de slachtoffers van SLAPPs te beschermen en het recht op toegang tot de rechter in hoede van eisers. Het is belangrijk dat vermeden wordt dat justitie misbruikt wordt, want ingeschakeld wordt in frivole,

tergende of roekeloze vorderingen die ernaar streven kritische stemmen, die nodig zijn in een democratie, het zwijgen op te leggen of die transparantie rond onoverzichtelijke toestanden willen voorkomen. Inspiratie kan zeker gevonden worden in bestaande wetgeving en rechtspraak in andere landen, vooral in de VS, Canada, Australië en Zuid-Afrika, waar het mogelijk is om een rechtsvordering versneld af te wijzen wegens kennelijk niet ontvankelijk of kennelijk een SLAPP (*‘early dismissal’*). Een andere piste is de optie voor behandeling met voorrang op andere zaken als de verweerdens in een pril stadium van de procedure er de rechtbank kunnen van overtuigen dat de vordering kennelijk een SLAPP betreft. Voor rechtsvorderingen in toepassing van de Antwoordrechtwet van 23 juni 1961 bestaat al zo'n versnelde rechtsprocedure. Artikel 18 van de Antwoordrechtwet bepaalt: "De hoven en rechtbanken doen op de vorderingen ingesteld overeenkomstig deze wet uitspraak met voorrang boven alle andere zaken" (*‘procedural expediency’*). Maar ook zonder Europees initiatief of bijkomende wetgeving kunnen rechters opteren voor een snelle afhandeling van de zaak eens duidelijk is dat het kennelijk om een SLAPP gaat. Om al meteen in eerste aanleg maximaal te waarborgen dat op pertinente wijze de vrijheid van expressie en informatie zoals beschermd door artikel 19 en 25 van de Grondwet en van artikel 10 EVRM wordt in acht genomen, dient ook geopteerd te worden voor een behandeling door een *kamer met drie rechters*.¹²⁷

Het meest voor de hand liggende juridisch verweer tegen SLAPP situeert zich momenteel, in de huidige stand van de wetgeving, helemaal aan de staart van de rechtsprocedure: het is aan de verweerdens om dit als tegenvordering op te werpen en aan de rechtbanken om kennelijk misbruik van procedure als *tergend en roekeloos* te betoelgen. Een dergelijke veroordeling is niet enkel een klare boodschap voor de eisers in een concrete zaak, maar

127 Artikel 91 Ger.W. bepaalt dat in burgerlijke en strafzaken de vorderingen toegewezen worden aan kamers met één rechter, behalve in de gevallen van artikel 92. Artikel 92 § 1/1 Ger.W. bepaalt dat in afwijking van artikel 91 de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, wanneer de complexiteit of het belang van de zaak of bijzondere, objectieve omstandigheden daartoe aanleiding geven, zaken geval per geval ambtshalve aan een kamer met drie rechters kan toewijzen. Vorderingen die als SLAPPs zijn te kwalificeren zouden aldus in aanmerking kunnen komen voor een toewijzing door de voorzitter van de rechtbank aan een kamer met drie rechters. Een wetswijziging is nodig om de behandeling van vorderingen tegen media, journalisten of andere "publieke waakhonden" generiek toe te wijzen aan een kamer met drie rechters (zoals tot in 2016 krachtens het toen geldende art. 92 § 1, 2° Ger.W. de burgerlijke vorderingen aangebracht naar aanleiding van drukpersmisdriven aan de kamers met drie rechters werden toegewezen)

maakt ook duidelijk dat (rechts)personen die een SLAPP ambiëren een effectief risico lopen om zelf veroordeeld te worden en om naast de (maximale) rechtsplegingsvergoeding ook een schadevergoeding en eventuele geldboete te moeten betalen wegens het voeren van een tergend en roekeloos geding. De toegewezen schadevergoedingen voor tergend en roekeloos geding moeten bovendien een *reële compensatie* inhouden voor de financiële kosten en morele en andere schade aan de kant van de verweerdens of gedaagden.

Dat geldt zeker ook voor tegenvorderingen of incidentele beroepen wegens *tergende en roekeloze rechtstreekse dagvaarding voor de strafrecht*. Ondanks de gerapporteerde tegenstrijdige vonnissen van de correctionele rechtbank in Gent en Mechelen van respectievelijk 11 oktober 2021 en 9 december 2021 moge duidelijk zijn dat de artikels 159, 191 en 212 Sv. de strafrechter wel degelijk de mogelijkheid bieden om uitspraak te doen over dit soort vorderingen en de strafrechter op deze basis aan de beklagde of rechtstreeks gedaagde een vergoeding kan toekennen als reële compensatie voor de overlast en geleden materiële en morele schade, bovenop de (maximale) rechtsplegingsvergoeding. Dat de artikels 159, 191 en 212 Sv. de pertinente wettelijke basis zijn om de correctionele rechtbank in staat te stellen dergelijke vorderingen toe te wijzen is des te klemmender, omdat een boete wegens tergend en roekeloos geding in toepassing van artikel 780bis Ger.W. niet kan opgelegd worden in strafzaken. Het arrest van het hof van beroep te Antwerpen van 9 juni 2022 in de zaak Van der Paal tegen de hoofdredacteur en een journalist van Apache (cfr. *supra*), bevestigt de mogelijkheid dat in toepassing van artikel 159, 192 en 212 Sv. degenen die SLAPPs initiëren, zelf kunnen gesanctioneerd worden. In dit geval stelde het hof de tergende pro-cesvoering vast wegens de beroepsprocedure ingesteld door de burgerlijke partij en werd aan de beklagden een (beperkte) schadevergoeding toege-wezen.¹²⁸

Het specifieke misbruik van rechtstreekse dagvaardingen kan ingeperkt worden door de mogelijkheid van *rechtstreekse dagvaardingen* wegens laster, eerroof, belediging of kwaadwillige ruchtbaarmaking in toepassing van de artikels 443-451 Sw op te heffen. Nog een andere, en allicht de beste, optie is het schrappen van de *misdriven laster, eerroof, belediging en kwaadwillige ruchtbaarmaking uit het Strafwetboek*, zodat procedures inzake aantas-

128 <https://www.apache.be/2022/06/10/apache-opnieuw-vrijgesproken-formuis-zaak>

ting van de eer of reputatie voortaan alle voor de civiele rechtbanken worden behandeld in toepassing van artikel 1382 BW. Op die manier wordt meteen ook uitvoering gegeven aan een oproep door de Raad van Europa¹²⁹ in verband met het *decriminaliseren van laster en eerroof* en wordt tegelijk een halt toegeroepen aan de recente praktijk van ingezette strafprocedures via rechtstreekse dagvaarding met telkens een hoog SLAPP-gehalte. Strafvervolgung wegens laster is ook door het EHRM herhaaldelijk als strijdig beoordeeld met artikel 10 EVRM dat de expressie- en informatievrijheid waarborgt.¹³⁰

Andere maatregelen die kunnen bijdragen aan het voorkomen of bestrijden van SLAPPs zijn o.a. het inzetten op *opleiding en training van rechters en parketmagistraten*, teneinde dit soort zaken te kunnen inschatten en al meteen in eerste aanleg, en mogelijks in de beginfase van het geding, op een correcte wijze het recht op expressie- en informatievrijheid van de verweerders te waarborgen. Ook binnen de (permanente) opleiding van *advocaten* en de deontologie van de advocaat kan aandacht besteed worden aan het onbetamelijk karakter om als advocaat SLAPPs te initiëren.¹³¹ Vervolgens is het dan aan de stafhouders en de tuchtraden om hierop ook effectief toe te zien en alert op te treden tegen advocaten die tergend en roekeloos SLAPPs initiëren. Advocatenkantoren kunnen er zich in een eigen *mission statement* ook toe verbinden om geen SLAPPs te helpen opstarten.

Tenslotte kan ook steun worden verleend aan de slachtoffers van SLAPPs, onder andere door *juridische of financiële ondersteuning*.¹³² Belangrijk is

129 Council of Europe, Parliamentary Assembly, Resolution 1577 (2007) *Towards decriminalization of defamation*, 4 oktober 2007. Zie ook VRM, *Mediaconcentratie in Vlaanderen*, rapport 2021, 302-303, www.vlaamsregulatormedia.be/sites/default/files/mediaconcentratie_in_vlaanderen_2021_-_aanpassing_figuur_48_en_tabel_4.pdf

130 EHRM (Grote Kamer) 17 december 2004, *Cimpăniă en Mazăre/Roemenië*; EHRM 20 april 2006, *Raichinov/Bulgarije* en EHRM 2 februari 2021, *Dickinson/Turkije*

131 Zie ook de aanbeveling van de CCBE, de Council of Bars and Law Societies in Europe: *CCBE Position on abusive litigations targeting journalists and right defenders*, December 2021, https://www.ccbe.eu/fileadmin/specialty_distribution/public/documents/ACCESS_TO_JUSTICE/AIJ_Position_papers/EN_AIJ_20211210_CCBE-Position-on-abusive-litigations-targeting-journalists-and-right-defenders.pdf

132 EHRM 5 mei 2005, *Steel en Morris/Verenigd Koninkrijk*. Zie ook het (draft) voorstel voor een EU richtlijn opgesteld door een groep NGOs, te raadplegen op https://dq4n3btxmr8c9.cloudfront.net/files/zkecf9/StopSLAPPs_04Dec.pdf en het *Annual Report by the partner organisations to the Council of Europe Platform to Promote the Protection of Journalism and Safety of Journalists*, Council of Europe, April 2021, 30-37, <https://rm.coe.int/final-versi-on-annual-report-2021-en-wanted-real-action-for-media-freed/1680a2440e>

ook dat transparantie wordt gecreëerd en voorbeelden, documentatie, data en rechterlijke uitspraken in verband met SLAPP worden gerapporteerd zodat het *fenomeen beter in kaart* kan worden gebracht, waardoor ook de *maatschappelijke alertheid* wordt gestimuleerd betreffende dit soort misbruik van rechtsprocedures.¹³³ Ongetwijfeld is er nog werk aan de winkel om de (ernst van de) problematiek van SLAPPs onder de aandacht te brengen. Het is zoals Gillian Phillips, de *director editorial legal services* van The Guardian onlangs schreef: "Most North American litigators will be familiar with the term SLAPP - "Strategic lawsuits against public participation" - but the concept is relatively new across the Atlantic in the UK and Europe. Lawyers there, as well as citizen groups and activists, need to be up to speed with what the term signifies, how such lawsuits are perceived, and how to respond to them".¹³⁴

Ondertussen ligt wel een blauwdruk klaar hoe SLAPPs kunnen vermeden en/of bestreden worden. De anti-SLAPP *resolutie van het Europees Parlement* van 11 november 2021 heeft immers op basis van een omstandig rapport een reeks concrete aanbevelingen geformuleerd. De annex bij de resolutie en het hiernavolgende uittreksel uit deze resolutie legt de 'road map' vast om daadwerkelijk het fenomeen van SLAPPs aan te pakken. Het Europees Parlement "urges the Commission to present a proposal for a measure to address SLAPP cases such as rules for the early dismissal of SLAPPs and other court actions that have the purpose of preventing public participation, which should include appropriate sanctions such as civil penalties or administrative fines, consideration of abusive motives even if the lawsuit or action is not dismissed, costs and damages suffered by the victim (economic, reputational, psychological or otherwise); stresses that the modalities for applying for an early dismissal should take account of the challenges faced by SLAPP victims, in particular by requiring that the claimant justifies why the action is not abusive, allocating the legal costs of procedures to the claim-

133 Voor een treffend voorbeeld van een campagne om de aandacht te richten op SLAPPs in Europa, zie European SLAPP contest : www.the-case.eu/campaign-list/the-euro-pean-slapp-content

134 Gillian Phillips, 'Strategic Lawsuits Against Public Participation', *International In-house Counsel Journal* Vol.14, No. 54, Winter 2021, 1, 11. In het Verenigd Koninkrijk is ondertussen door de Minister van Justitie de voorbereiding in gang gezet voor aanvullende wetgeving tegen SLAPPs: <https://www.gov.uk/government/consultations/strategic-lawsuits-against-public-participation-slapps> en https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1061469/slapps-call-for-evidence-print.pdf

ant and granting legal and financial support to the defendant; (...) calls on the Commission, finally, to raise awareness among judges and prosecutors across the Union about SLAPPs, which including the provision of information on the need for early dismissal of such lawsuits, as well as on the proper implementation of the case law of the European Court of Human Rights on defamation".¹³⁵ Volgens de *anti-SLAPP Aanbeveling 2022/758 van de Europese Commissie* van 27 april 2022 moeten de lidstaten er voor zorgen "dat er procedurele waarborgen beschikbaar zijn om kennelijk ongegronde of onrechtmatige gerechtelijke zaken tegen publieke participatie in een vroeg stadium te seponeren. Zij zouden er tevens naar moeten streven te voorzien in andere rechtsmiddelen tegen onrechtmatige gerechtelijke procedures tegen publieke participatie, namelijk kostenveroordeling, wat betekent dat een eiser die een onrechtmatige gerechtelijke procedure tegen publieke participatie heeft ingeleid, kan worden verplicht alle kosten van de procedure te dragen, schadeloosstelling voor alle natuurlijke of rechtspersonen die schade hebben geleden ten gevolge van een onrechtmatige gerechtelijke procedure tegen publieke participatie, en de mogelijkheid om doeltreffende, evenredige en afschrikkende straffen op te leggen aan de partij die een onrechtmatige gerechtelijke procedure tegen publieke participatie heeft ingeleid".¹³⁶ De Aanbeveling stelt ook een reeks andere waarborgen en initiatieven in het vooruitzicht, in de vorm van allerlei opleidingen voor de actoren van justitie (inclusief advocaten) en voor journalisten, bewustmakingscampagnes rond SLAPPs, steunmechanismen, gegevensverzameling, rapportering en monitoring. Tegen eind 2023 moet aan de Europese Commissie verslag worden uitgebracht over de uitvoering van de EU anti-SLAPP Aanbeveling 2022/758. Ook in België kunnen door de wetgever, door justitie en door de advocatuur en alle betrokken actoren best op korte termijn enkele betekenisvolle acties worden ondernomen om SLAPPs te helpen voorkomen of neutraliseren. Deze initiatieven en acties moeten kaderen in wat de EU-Aanbeveling treft als boodschap verwoordt: "Een gezonde en welvarende democratie vereist dat mensen actief aan het openbare debat kunnen deelnemen. Zinvolle deelname is maar mogelijk als personen toegang krijgen tot betrouwbare informatie, op basis waarvan zij hun eigen mening kunnen vormen en hun

¹³⁵ www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0451_EN.pdf (nr. 25)

¹³⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022H0758&from=EN> en https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/ip_22_2652

oordeel kunnen uitspreken in een openbare ruimte waarin verschillende meningen vrijelijk kunnen worden geuit. Om een dergelijk vrij klimaat te bevorderen, is het van belang journalisten en mensenrechtenverdedigers te beschermen tegen kennelijk ongegronde en onrechtmatige gerechtelijke procedures tegen publieke participatie (algemeen bekend als "SLAPP's"). Deze boodschap sluit ook aan bij de recente rechtspraak van het EHRM dat in de zaak *OOO Memo t. Rusland* de aandacht vestigde op "the risks that court proceedings instituted with a view to limiting public participation bring for democracy".¹³⁷

¹³⁷ EHRM 15 maart 2022, *OOO Memo/Rusland*, §§ 23 en 43.